

Anni Häärä ja Emmi Kapiainen

TEHOSTETTU PERHETYÖ LASTEN KOKEMANA

Opinnäytetyö
Sosiaaliala

2018

View metadata, citation and similar papers at CORE.ac.uk

bioRxiv preprint doi: <https://doi.org/10.1101/300000>; this version posted May 1, 2018. The copyright holder for this preprint (which was not certified by peer review) is the author/funder, who has granted bioRxiv a license to display the preprint in perpetuity. It is made available under aCC-BY-NC-ND 4.0 International license.

**kaakkois-suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijät	Tutkinto	Aika
Anni Häärä ja Emmi Kapiainen	Sosionomi (AMK)	Maaliskuu 2018
Opinnäytetyön nimi Tehostettu perhetyö lasten kokemana		51 sivua 2 liitesivua
Toimeksiantaja Kouvolan kaupunki		
Ohjaaja Virve Remes		
Tiivistelmä Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa tutkittiin lasten kokemuksia tehostetusta perhetyöstä sekä sitä, miten lapset voivat perhetyössä vaikuttaa. Tavoitteena oli avata tehostetun perhetyön sisältöjä lapsen näkökulmasta käsin. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Kouvolan kaupungin tehostetun perhetyön kanssa. Tutkimuksen kohteena oli tehostetun perhetyön asiakkaat, joilla oli tutkimuksen tekoheikellä lastensuojelun asiakkuus. Tutkimukseen osallistui kahdeksan 5–12-vuotiasta lasta. Aineisto kerättiin tapaamalla lapsia ryhmänä yhteensä neljä kertaa marraskuussa 2017. Tapaamiset olivat toiminnallisia tuokioita, joiden lomassa keskustelimme perhetyön sisällöistä. Keskustelut noudattivat teemahaastattelun mukaisesti tehtyä runkoa. Aineisto liitettiin ja analysoitiin sisällönanalyysia käyttäen. Tutkimuskysymykset olivat, miten lapset kokevat tehostetun perhetyön ja miten lapset voivat vaikuttaa tehostettuun perhetyöhön. Tutkimuksen tuloksissa lapset kuvaavat perhetyötä pääsääntöisesti perheohjaajien ja heidän kanssaan tehdyn toiminnan kautta. Lasten kokemusten mukaan perheohjaajat toimivat paljon lasten kanssa. Suurin osa lapsista koki, että perheohjaajat antavat heille aikaa ja tekevät asioita heidän toiveidensa mukaisesti. Perheohjaajien käynnit tuntuvat lasten mielestä pääosin mukavilta, mutta lapset nostivat esiin myös muunlaisia tunteita. Perhetyö on lapsilähtöistä työtä ja se käy ilmi tämän tutkimuksen tuloksissa. Tutkimukseen osallistuneet lapset kokevat saavansa vaikuttaa ja osallistua. Lapsen osallisuus näyttää toteutuvan aikuisen läsnäolon kautta. Tutkimustulokset korostavat lasten kanssa vietetyn yhteisen ajan merkitystä perheohjaajan työn sisällöissä. Tutkimustuloksissa nousseita lasten kokemuksia voidaan hyödyntää tehostetun perhetyön kehittämisessä yhä lapsilähtöisempään suuntaan.		
Asiasanat lapset, lastensuojelu, tehostettu perhetyö, osallisuus, laadullinen tutkimus		

Authors	Degree	Time
Anni Häärä and Emmi Kapiainen	Bachelor of Social Services	March 2018
Thesis title		
Children's experiences of intensified family work		51 pages 2 pages of appendices
Commissioned by		
City of Kouvola		
Supervisor		
Virve Remes		
Abstract		
<p>The thesis is a qualitative study whose purpose was to explore children's experiences of child welfare family work and how the children are able to affect family work. The aim was to describe the contents of the family work from children's perspective.</p> <p>The thesis was carried out in co-operation with the intensified child welfare family work unit in the city of Kouvola. The subjects of the study were children who were customers of the intensified family work at the time of the study. There were eight children at the age of 5–12 years who took part in the study. The material for the study was collected by meeting the children as a group four times in November 2017. The meetings were interactive by nature and contained discussions about the contents of the family work along with the activities. The discussions followed a structure of a theme interview. The material was transcribed and analysed by using a content analysis. Research questions were how children experience intensified family work and how children can affect intensified family work.</p> <p>In the study material, children describe the family work with references to the family workers and the activity that they had done together. In children's experiences, the family workers act much with the children. Most of the children thought that the family workers had time for them and did things according to children's wishes. The visits by the family workers seemed to be mostly pleasant, but children also had experiences of other kind. Family work is child-oriented work and that shows in the results of this study. The children who responded to this study think that they are able to influence and participate in the family work. Children's participation appears to be realized through the presence of an adult.</p> <p>In the content of the family work, the results of the study emphasize the significance of the time spent together. Children's experiences that are presented in the results of the study can be used when intensified family work is developed in a more child-oriented way.</p>		
Keywords		
children, child welfare, intensified family work, participation, qualitative study		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON TUKITOIMET	7
2.1	Tehostettu perhetyö.....	8
2.2	Tehostettu perhetyö Kouvolassa	10
3	LAPSEN OSALLISUUS	11
4	LAPSEN ASEMA LASTENSUOJELUSSA	13
4.1	Lait ja asetukset lapsen aseman turvaajana.....	13
4.2	Lapsilähtöinen perhetyö.....	15
5	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	16
6	TUTKIMUSMENETELMÄT	17
6.1	Laadullinen tutkimus	17
6.2	Teemahaastattelu	19
6.3	Ryhmähaastattelu.....	20
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	21
7.1	Kohderyhmä	21
7.2	Kuvailu aineiston hankinnasta	23
7.3	Aineiston analysointi	25
8	TUTKIMUSTULOKSET	27
8.1	Perhetyön sisältö	28
8.2	Syitä perhetyön käynteihin.....	29
8.3	Lasten tuntemuksia perhetyön käynneistä.....	31
8.4	Lapsen osallisuuden toteutuminen perhetyössä	34
9	TULOSTEN TARKASTELUA.....	36
10	TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS.....	40
10.1	Eettisyys	40
10.2	Luotettavuus	42
11	POHDINTA.....	45

LÄHTEET.....48

LIITTEET

Liite 1. Yhteydenottokirje

Liite 2. Teemahaastattelun runko

1 JOHDANTO

Lapsilta halutaan aiempaa enemmän näkemyksiä erilaisista tapahtumista ja aiheista esimerkiksi television sisältöjä tai lehtijuttuja varten. Heidän ääntään halutaan kuulla aiempaa enemmän myös oikeussaleissa ja perheiden sisäisissä asioissa. Kahden viimeisen vuosikymmenen aikana lasten elämään ja arkeen liittyvät asiat heidän itsensä kertomana on vakiinnuttanut paikkansa yhtenä tärkeänä näkökulmana myös erilaisissa tutkimuksissa. Lapsuutta tutkittaessa tarvitaan olennaisesti tietoa lapsen paikalta katsottuna, koska he itse muokkaavat toiminnallaan omaa lapsuuttaan. Lapsuus ei siis ole samanlaista jokaisella lapsella, vaan se muotoutuu yhteisöllisten ja kulttuuristen käytäntöjen kautta hyvinkin erilaiseksi eri paikoissa ja eri ajassa. Lasten itsensä kuulemiseksi vakiintunut menetelmä on haastattelu. (Raittila ym. 2017, 312–313.) Lapsia haastatteleamalla päästään entistä lähemmäs heidän maailmaansa sekä heidän mieltymyksiään ja käsityksiään tutkittavaan asiaan liittyen (Hirsjärvi & Hurme 2011, 128).

Lasten osallisuus näkyy lasten kanssa tehtävässä työssä yhä voimakkaammin. Lapsen osallisuuden merkitystä omaa elämäänsä koskevissa tapahtumissa ja päätöksissä on nostettu esiin niin lapsitutkimuksessa kuin esimerkiksi uusimmassa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016). Lapsi halutaan nähdä oman elämänsä ja arkensa tekijänä, ei vain aikuisen toiminnan kautta kehittyvänä kohteena (Rainio 2012, 108). Erityisesti 2000-luvulla on alettu painottaa lasten toimijuutta, osallisuutta ja voimaantumista sekä lasten mukaan ottamista tiedon tuottajina. Lasten aito osallisuus ja aktiivinen toimijuus kuitenkin edellyttävät, että tarvitaan tietoa lasten näkökulmista, ajatuksista ja luontaisista tavoista toimia. Lisäksi tarvitaan tietoa siitä, miten aikuiset voivat viedä vastavuoroista toimintaa lasten kanssa eteenpäin. (Karlsson 2012, 41–43.)

Sosiaalityön kulttuurissa näkyy muutosta, jossa asiakas nähdään asiantuntijana työntekijän rinnalla. Kehittämistyötä tähän suuntaan tarvitaan yhä, erityisesti lasten kanssa tehtävässä työssä. Hallituksen kärkihanke Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) kehittää lastensuojelua entistä asiakaslähtöisempään suuntaan. Lastensuojelun nuoria on käytetty kokemusasiantunti-

joina ja alakouluikäisiltä lapsilta on kyselyt heidän kokemuksiaan hyvinvoinnista, kun erityis- ja vaativamman tason palveluita on työpajaprosessien myötä kehitetty (Kaukonen ym. 2017, 7).

Lapsen osallisuus on ajankohtainen ja tärkeä aihe. Työssämme varhaiskasvatuksessa se on aiheuttanut paljon keskustelua ja pohdintaa siitä, mitä se oikeastaan tarkoittaa ja miten se saadaan näkyväksi käytännön työssä. Teimme tietoisin valinnan, kun emme valinneet opinnäytetyön aihetta varhaiskasvatuksen piiristä. Halusimme kuitenkin pitää lapsen näkökulmasta kiinni ja tutkia sitä muista lapsi- ja perhepalveluista käsin. Saimme opinnäytetyön aiheen olemalla yhteydessä Kouvolan lastensuojelun tehostettuun perhetyöhön. Vastavalla ohjaajalla Kaisa Herttelillä oli useita ideoita ja yhdessä hänen kanssaan pohdimme vaihtoehtoja opinnäytetyön toteuttamiseksi. Kaisa Hertteli painotti lapsen osallisuuden tärkeyttä, joten keskusteluiden ja ideoinnin kautta päädyimme haastattelun ja toiminnallisuuden yhdistämiseen.

Opinnäytetyömme tarkoitus oli tutkia, miten lastensuojelun tehostetun perhetyön lapset kokevat perhetyön ja tuleeko heidän äänensä kuuluviin perhetyössä. Tutkimuksessa on tarkasteltu vain lapsen näkökulmaa. Pidimme lapsille toiminnallisia tuokioita ryhmänä ja haastattelut toteutettiin näiden tuokioiden aikana. Leikki on lapselle luontainen tapa toimia ja halusimme luoda yhteyden lapsiin juuri leikin ja toiminnan kautta. Tuokioiden toiminnallinen osuus liittyi haastattelun teemaan ja toimi työkaluna haastattelun yhteydessä. Tavoitteena oli saada perhetyölle tietoa suoraan lapsilta.

2 LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON TUKITOIMET

Lastensuojelun avohuollon tukitoimiin ryhdytään, kun lastensuojeluasia on tullut vireille ja kiireellisen lastensuojelun tarve on arvioitu. Lapselle tehdään palvelutarpeen arviointi, jonka yhteydessä selvitetään lastensuojelun tarve ja tehdään arvio lastensuojelulain mukaisten palveluiden ja tukitoimien tarpeesta. Arviossa huomioidaan lapsen kasvuolosuhteet ja huoltajien mahdollisuudet huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.) Lastensuojelun asiakkuuteen ei ole subjektiivista oikeutta

Suomessa, vaan palvelua tarjotaan perheelle lastensuojelullisin perustein lastensuojelutarpeen selvityksen antaessa viitteitä palvelun todelliselle tarpeelle (Järvinen ym. 2012, 81–82).

Lastensuojelulain 36§ määrittää, millaisia avohuollon tukitoimia lastensuojelun asiakkaille voidaan järjestää. Näitä ovat tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen, lapsen taloudellinen ja muu tukeminen, lapsen kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut, tehostettu perhetyö ja perhekuntoutus. (Lastensuojelulaki 36§.) Lisäksi mainitaan "muita lasta ja perhettä tukevia palveluita". Lista ei ole tyhjentävä, eikä yhdelle perheelle järjestetä kaikkia tukitoimia. Palvelut määräytyvät asiakassuunnitelmaan määriteltyjen tarpeitten perusteella ja tukemaan siihen asetettujen tavoitteiden saavuttamista. (Araneva 2016, 258.)

Lastensuojelun ja sitä ohjaavan lastensuojelulain tärkeimpänä tavoitteena on turvata lapsen oikeuksien sekä edun huomioon ottaminen. Lisäksi nämä varmistavat lapsen sekä hänen perheensä hyvään ja tasapainoiseen elämään tarvitsemat palvelut ja tukitoimet. Kun lastensuojelu on tarpeen tuoda osaksi lapsen elämää, tulee kaikkien tilanteeseen osaa ottavien toimijoiden suunnitella ja toimia lapsen etu edellä. Toiminnan edetessä lapsen tilannetta tulee tarkastella ja arvioida erilaisissa tilanteissa, jotta se pysyisi ensimmäisenä prioriteettina alusta loppuun asti. (THL s.a.)

Avohuollon tukitoimia pidetään ensisijaisina keinoina ja huostaanottojen määrää onkin pyritty vähentämään koko 2000-luvun ajan (Alatalo ym. 2017, 9). Ei kuitenkaan riitä, että olosuhteet lapsen kotona muuttuvat vain siedettäväksi, vaan tukitoimien tulee turvata lastensuojelulain 1§:n mukainen turvallinen kasvuympäristö sekä tasapainoinen ja monipuolinen kehitys. Jos muutostavoitteeseen ei päästä, tulee lapselle järjestää sijaishuolto heti, kun se lapsen edun kannalta on tarpeen. (Araneva 2016, 258–259.)

2.1 Tehostettu perhetyö

Perhetyötä tarjotaan sosiaalihuoltolakiin ja lastensuojelulakiin perustuen (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, Lastensuojelulaki 36§). Sosiaalihuoltolain mukainen

perhetyö ei vaadi lastensuojelun asiakkuutta. Se on tarkoitettu matalan kynnyksen palveluksi tavoitteenaan tarjota tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja siten ennaltaehkäistä perheen ongelmien vaikeutumista ja erityispalveluiden, kuten lastensuojelun tarvetta. (Tirkkonen 2018.) Perhetyön tarkoituksena on tarjota perheille varhaista tukea, joka toteutuu työntekijän tavoitteellisena sekä ammatillisena työskentelynä erilaisissa elämäntilanteissa perheiden tueksi. Perhetyö voi näyttäytyä myös muunlaisena kuin lastensuojelun perhetyönä tai kunnan järjestämistä vastuussa olevana perhetyönä. Sen kaltaista lähestymistapaa tai työmenetelmää voidaan nähdä esimerkiksi hoitotyössä, varhaiskasvatuksessa, koulussa tai kolmannella sektorilla esimerkiksi seurakunnan järjestämänä. (Järvinen ym. 2012, 12–13.)

Uuden sosiaalihuoltolain tullessa voimaan lastensuojelulakiin lisättiin uusina käsitteinä tehostettu perhetyö ja perhekuntoutus. Lastensuojelun avohuollon tukitoimena tarjottavasta perhetyöstä on alettu käyttää nimitystä tehostettu perhetyö erotuksena sosiaalihuoltolain mukaisesta perhetyöstä. Lastensuojelun asiakkaat tarvitsevat monesti laaja-alaista tukea monen palvelun ja ammattiryhmän tarjoamana. Tehostetulla perhetyöllä ja perhekuntoutuksella pyritään vastaamaan näihin laaja-alaisen tuen tarpeisiin. Tärkein tavoite on lapsen turvallisuuden ja hyvinvoinnin varmistaminen silloin, kun vanhemmat eivät kykene vastaamaan lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Perheen haasteet voivat liittyä esimerkiksi päihteidenkäyttöön, mielenterveysongelmiin, lähisuhde- ja perheväkivaltaan tai vanhempien toiminnanohjauksen vaikeuksiin. Keskeisinä sisältöinä tehostetussa perhetyössä voidaan pitää lasta suojelevaa ja lapsikeskeistä työskentelyä sekä toimintaa, joka vahvistaa ja kuntouttaa lasten, vanhempien ja koko perheen toimijuutta. (Alatalo ym. 2017, 9, 13–14.)

Asiakaslähtöisyys, perhelähtöisyys ja lapsilähtöisyys ovat perhetyön kolme keskeistä periaatetta. Uusi sosiaalihuoltolaki ohjaa palveluita asiakaslähtöisyyteen ja sitä voidaan pitää sosiaali- ja terveystieteiden ohjaavana periaatteena. Perhetyössä asiakaslähtöisyyttä on nähdä perhe ja jokainen sen jäsen itsenäisinä ja aktiivisina toimijoina. Asiakaslähtöisyys välittyy asiakkaan tarpeiden ja toiveiden kuulemisena, asiakkaiden oikeuksista tiedottamisena ja asiakkaan oikeuksien lisäämisena. Perhelähtöinen työskentely korostaa perheenjäsenten asemaa oman tilanteensa ja arkensa asiantuntijoina. Työntekijä on työprosessin asiantuntija ja hän toimii tasavertaisena kumppanina ottaen

perheen mukaan keskusteluun ja päätöksentekoon. Lapsilähtöisyys tarkoittaa lapsen huomioimista moniulotteisesti lasta kuunnellen ja lapsen näkökulmasta katsoen. Tämä toteutuu lasta tapaamalla ja lapsen kanssa työskennellen hänen ikänsä ja kehityksensä huomioiden. (Järvinen ym. 2012, 17–19, 26–27.)

Lastensuojelutyössä työntekijöillä on käytössään monenlaisia ammatillisia työmenetelmiä, jotka perustuvat erilaisiin teoriapohjiin. Perheen ja yksittäisen lapsen tai aikuisen kanssa käytettäväksi valittu työmenetelmä tulisi aina olla perusteltu asiakkaan tarpeen ja yhdessä määriteltujen tavoitteiden mukaisesti. (Timonen-Kallio 2009, 7, 18.) Keskeisin työväline perhetyössä on vuorovaikutus. Työntekijä ammattilaisena on vastuussa vuorovaikutuksesta ja hän käyttäytyy ammattitaitoisesti vastapuolen käytöksestä riippumatta. Ammatillinen vuorovaikutus voi olla muun muassa vaikuttamista, jakamista, neuvomista, ohjaamista ja opettamista. Se on taito, jossa toimintatapa valitaan kunkin asiakkaan tilanteen mukaan. Ammatillaisen aktiivinen ote tukee tavoitetta, jossa asiakas pystyy toimimaan aktiivisesti omassa elämässään. Perhetyö tarjoaa keinoja perheen ongelmien ratkaisuun ja muutostyöhön. Keskustelun keskiössä ovat asiakkaiden esiin nostamat teemat, jotka ovat heidän omien ratkaisujensa kannalta merkittäviä. Perhetyöntekijän kannattaa ajoittain tarkistaa, ettei jokin tärkeä asia ole jäänyt keskustelematta. (Järvinen ym. 2012, 23, 228–230.)

2.2 Tehostettu perhetyö Kouvolassa

Kouvolan kaupunki tarjoaa lapsiperheille erilaisia kotiin vietäviä palveluita, joiden avulla perheiden ja erityisesti lasten hyvinvointia pyritään parantamaan. Palveluita löytyy varhaisesta vaiheesta aina tehostettuun tukeen asti. Lastensuojelun tehostettu perhetyö on Kouvolassa tavoitteellista ja tarkasti suunniteltua. Koska jokaisen perheen tilanne on yksilöllinen, on aina ensimmäiseksi tärkeää selvittää perheen sen hetkinen tilanne sekä mahdolliset tuen tarpeet. Jokaiselle lapselle tehdään oma asiakassuunnitelma, jossa sovitaan yhdessä niistä toimista, joilla sovittuihin muutoksiin pyritään. Lapsen asioista vastuussa oleva sosiaalityöntekijä tekee päätöksen avohuollon tukitoimenpiteistä. Tehostettua perhetyötä voidaan toteuttaa joko perheen omassa kodissa tai tarvittaessa kodin ulkopuolella. (Kouvolan kaupunki 2017.)

Kouvolan kaupungin tehostetussa perhetyössä työskentelee 18 perheohjaajaa ja vastaava ohjaaja. Työtä tehdään työpareina, vaikkei jokaisen perheen luona käydäkään pareina. Yleensä perhetyö aloitetaan yhdestä kolmeen kuukauden mittaisella tutustumis- ja tutkimisvaiheella, jonka aikana puututaan perheen akuutteihin tarpeisiin, etsitään perheen voimavaroja, tarkastellaan millaisena sosiaalityöntekijän arvioimat huolen aiheet näyttäytyvät ja pohditaan, millaiseen muutokseen perhe itse on valmis. Työn alussa lähdetään varovaisesti varmistamaan turvallista arkea ja otetaan yhteyttä perheen lähiverkoston. Kun arjen sujuminen on turvattu, lähdetään työstämään perheen kanssa yhdessä sovittuja tavoitteita. Tavoitteiden asettaminen, työstäminen ja arviointi kulkevat noin kolmen kuukauden sykleissä yksilölliset tarpeet huomioiden ja asiakas on mukana jokaisessa vaiheessa. (Hertteli 2017.)

3 LAPSEN OSALLISUUS

Omaan elämään koskeviin päätöksiin vaikuttaminen lapsesta lähtien on itsetunnon kehityksen kannalta hyvin tärkeää. Jo vauvana lapselle tulisi antaa mahdollisuus ilmaista itse tarpeensa ja samalla vaikuttaa häntä koskeviin asioihin. Vauvaa tulisi esimerkiksi syöttää silloin, kun hän on nälkäinen eikä ennakoida tai hoitaa häntä ennen kuin hän itse ilmaisee olevansa jotain vailla. Kun pienenkin lapsen hoito ajoitetaan lapsen tarpeiden ja oman ilmaisun mukaan, lapsi alkaa hyvin aikaisessa vaiheessa tuntea voivansa hallita omaan elämäänsä ja itseensä liittyviä asioita ja tilanteita. Näin lapsi pääsee kokemaan jo hyvin pienenä, ettei hän ole täysin itsensä ulkopuolella olevan maailman armoilla. Tällaiset kokemukset sekä tunne oman elämän hallinnasta kehittävät lapset itsetuntoa jo hyvin varhaisessa vaiheessa. (Keltikangas-Järvinen 2017, 151–152.)

Lapsen osallisuudella tarkoitetaan sitä, että lapsen kanssa kommunikoidaan ja käydään todellista keskustelua. Osallisuudessa tärkeää on, että lasta kuunnellaan ja hänen mielipidettään ja ajatuksiaan kunnioitetaan. (Pajulammi 2013, 96.) Bardyn mukaan osallistuminen oman elämäpiiriin kuuluvien yhteisöjen, kuten perheen, suvun tai oman asuinalueen elämään ja toimintaan antaa lapselle mahdollisuuden rakentaa ymmärrystä siitä kuka hän on, mihin hän kuuluu ja miten hän elää. Nämä kokemukset ovat merkittäviä identiteetin kehittämisen kannalta. (Hotari ym. 2013, 149.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklan mukaan lapsilla tulee olla oikeus osallistua ja vaikuttaa asioihin, jotka heitä ja heidän elämäänsä jollakin tavalla koskevat. Sopimus velvoittaa kaikkia toimijoita ottamaan lapsen näkemyksen huomioon, kuitenkin huomioiden myös lapsen kehitystason ja iän. Vain lapsen näkemyksen selvittäminen ei siis riitä. Lapsen elämää tai suoraan lasta koskevia asioita hoitavien toimijoiden tulisi kuitenkin ymmärtää, ettei sopimus tarkoita, että vastuu tai päätösvalta asioista siirrettäisiin lapsille. (Hakalehto-Wainio 2013, 39, 42.) Keskeistä on se, että lapsen ajatuksia sekä mielipiteitä kuunnellaan ja lapselle kerrotaan, miksi hänen mielipidettään kysytään. Kun mahdolliset päätökset lapsen tilanteen suhteen on tehty, tulee lapselle selittää, kuinka hänen mielipiteensä päätöksessä on otettu huomioon, vaikka päätös ei olisikaan lapsen mielen mukainen. (Pajulammi 2014, 143.)

Koska Suomi on valtiona sitoutunut YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen sekä säätänyt perustuslakiin lapselle vaikuttamisen oikeuden, on valtio viime kädessä velvollinen turvaamaan lapsen oikeuden vaikuttaa häntä koskeviin asioihin (Pajulammi 2014, 142). Osallisuutta koskevien sopimusten ja lakien pyrkimyksenä on toteuttaa ja parantaa lasten yhdenvertaisuutta sekä varmistaa, että lasten näkökulma otetaan huomioon sekä lasten perheissä, että sellaisissa yhteiskunnallisissa toiminnoissa, jotka vaikuttavat lasten elämään (Pajulammi 2013, 89). Lapsella on oikeus vaikuttaa häntä koskeviin asioihin ja aikuisten tulisikin tarkkaan pohtia, miten lapset saavat mahdollisuuden osallistua omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin (Hakalehto-Wainio 2013, 39, 40). Lasta ei tule kuitenkaan nähdä vain lainsäädännön, toimenpiteiden ja palveluiden avulla suojeltavina kohteina, vaan aktiivisina toimijoina, joiden mielipiteitä tulee kuulla ja toimijuutta kunnioittaa, kun heille kohdistettuja palveluita suunnitellaan ja toteutetaan (Peltola & Moisio 2017, 7). Kun lapsi on mukana lasten elämään vaikuttavien palveluiden kehittämisessä tai arvioinnissa, tulee heidän panoksensa näkyviin usein epäsuorasti tai pitkän ajan kuluttua. Aikuisten tulee huolehtia, että lapset saavat välitöntä palautetta mukanaolon merkityksestä. Palautteen kautta lasten kokemus osallisuudesta vahvistuu. (THL 2016.)

4 LAPSEN ASEMA LASTENSUOJELUSSA

Suhtautuminen asiakkaiden, myös lasten, asiantuntijuutta kohtaan on muuttunut. Nykyisin lapsi ja perhe ovat aiempaa enemmän toimijoita ja osallisia omassa asiassaan sekä yhä enemmän mukana myös lastensuojelun kehittämisprosesseissa. (Rousu 2018, 94.) Lait ja asetukset luovat perustan, jolle käytännön työ ja erilaiset toimintatavat rakennetaan.

4.1 Lait ja asetukset lapsen aseman turvaajana

Osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuus ovat lapsen perus- ja ihmisoikeuksia ja niiden on toteuduttava koko lastensuojeluprosessin ajan. Lastensuojelun toteuttamisen ja päätöksenteon kannalta keskeisin kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista on YK:n lapsen oikeuksien sopimus. (Araneva 2016, 5, 186.)

Sen mukaan lapselle on taattava oikeus ilmaista näkemyksensä kaikissa häntä itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti (YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus). Perustuslaki takaa lapselle oikeuden tasa-arvoiseen kohteluun yksilönä ja oikeuden vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731).

Sosiaalihuoltolain 5§:n mukainen lapsen edun ensisijaisuus ei voi täysimääräisesti toteutua, jos lapsen osallisuus ei toteudu. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (22.9.2000/812) velvoittaa selvittämään asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asemassaan niin, että asiakas ymmärtää sen sisällön riittävän hyvin. Myös sosiaalihuoltolaki (36§) ja lastensuojelulaki (26§) edellyttävät, että asiakkaalle, myös lapselle, selvitetään jo palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä hänen oikeutensa ja velvollisuutensa samoin kuin erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset sekä muut seikat, joilla hänen asiassaan on merkitystä. Lapselle nämä tulee kertoa hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioiden. (Araneva 2016, 145, 184–185.)

Lapsen mielipiteen ja näkemyksen selvittäminen on lastensuojelun keskeisiä periaatteita. Lastensuojelulain 20§:n nojalla lapsen toivomukset ja mielipide tulee selvittää ja ottaa huomioon iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla aina, kun lastensuojelua toteutetaan. Mielipiteen selvittäminen edellyttää yllä

mainittua tiedon antamista, sillä myös lapsi on oikeutettu tiedon saamiseen mielipiteen muodostamista varten. Lapsen tulee saada tietää ne tosielämän yksilöidyt syyt, jotka ovat lastensuojeluprosessiin johtaneet sekä siihen kuuluvan lainsäädöksen sisältö. Lastan koskeviin asiakirjoihin tulee huolellisesti dokumentoida mielipiteen selvittämisen tapa ja sen pääasiallinen sisältö. (Araneva 2016, 187, 189–190.)

Lapsi on oikeutettu erityiseen suojeluun. Lisäksi hän on aikuista heikommassa asemassa. Näihin perustuen lapsen kokemuksille ja mielipiteille tulee antaa lastensuojelussa enemmän painoarvoa kuin aikuisen kertomalle. Vaikka lapsen kertomus ei vastaisi aikuisen näkemystä, on häntä kuultava ja hänen kertomansa otettava vakavasti. (Araneva 2016, 185.) Koska lastensuojelussa lapsen etu tulee aina olla tärkein prioriteetti, on toimintaperiaatteena muistettava pitää lapsen oikeus saada vaikuttaa omaan elämäänsä koskeviin päätöksiin lapsen kehitystaso huomioiden. Joskus viranomaisen tulee keksiä hyvin erilaisia ja mielikuvituksellisia toimintatapoja pientenkin lasten mielipiteiden kuulemiseen. (THL s.a.) Vaikka lapsen osallistuminen itseään koskevien asioiden käsittelyyn on erityisen tärkeää, ei se tarkoita päätösvallan siirtymistä lapselle. Aikuisen velvollisuus on tehdä päätöksiä ja kantaa niistä myös vastuu. (THL 2016.)

Vaikka oikeus osallisuuteen on kirjattu lakiin, suurin merkitys on kuitenkin sillä, millaiseksi lapsi itse kokee omat toiminta- ja vaikutusmahdollisuutensa. Subjektiiivinen kokemus osallisuudesta ei välttämättä ole riippuvainen vain siitä, kuinka usein lapsi saa olla mukana päätöksenteossa, vaan osallisuus voi näyttäytyä eri ihmisille eri tavalla. Joku lapsi tarvitsee paljon tukea ja rohkaisua luottaakseen siihen, että hänen ajatuksillaan on jotain merkitystä, kun taas toinen pystyy muodostamaan mielipiteen ja ilmaisemaan sen vain saamalla tietoa tilanteesta ja eri vaihtoehdoista. Aikuisen rooli osallisuuden mahdollistajana on keskeinen. Tämän vuoksi oleellinen tekijä osallisuuden vahvistamisessa on lapsen kanssa työskentelyyn varattu aika ja siten lapseen tutustuminen. (Hotari ym. 2013, 150–151, 154, 164.)

4.2 Lapsilähtöinen perhetyö

Käsitettä lapsilähtöisyys käytetään kuvaamaan erityisesti käytännön työn toimintatapaa. Tällaisia lapsilähtöisiä toimintatapoja käytetään muun muassa koulussa, päivähoitossa, sosiaalityössä sekä harrastetoiminnassa. Lapsilähtöisyyden keskiössä voidaan nähdä olevan lapsen tarpeet ja toiveet. Tästä syystä lapsilähtöisessä toiminnassa ammattilaisen tehtävänä on arvioida ja ottaa huomioon lapsen kiinnostuksen kohteet. (Karlsson 2012, 21.)

Lapsilähtöisessä työskentelyssä lapsi huomioidaan moniulotteisesti. Tämä tarkoittaa konkreettisia valintoja niin lastensuojeluprosessissa kuin ihmisten kohtaamisessa. Lapsen kanssa työskentely ja lapsen näkökulman huomioon ottaminen korostuvat. Vaikka asioita katsotaan lapsen näkökulmasta, se ei tarkoita vanhempien sulkemista pois työskentelystä. Lapsen hyvinvointi on riippuvainen perheen hyvinvoinnista ja siten vanhempien tasavertainen mukanaolo yhteisten tavoitteiden löytämisessä ja saavuttamisessa on olennaista. (Järvinen ym. 2012, 26–27.)

Lastensuojelulaki korostaa lapsilähtöistä työskentelytapaa. Se velvoittaa tapaamaan lasta henkilökohtaisesti ja tekemään työtä lapsen näkökulmasta ja kokemuksista lähtien. Lapsen kokemusten ja mielipiteiden tulee välittyä työntekijälle suoraan lapselta itseltään, ei aikuisten välikäsiä kautta, jotta lapsen kokemuksia, mielipiteitä tai toiveita ei tulkita tai pahimmassa tapauksessa vääristetä. Lastensuojelun kaikkia toimenpiteitä ja ratkaisuja ohjaava tärkeä periaate on turvata yksittäisen lapsen etu eikä tätä etua voida määritellä ilman lapsen omaa mielipidettä. Lapsen mielipide tulee selvittää kaikissa lasta koskevista asioissa. Lapsen osallisuuden tulisi perustua lapsen ja aikuisen väliseen luontevaan ja jatkuvaan vuorovaikutukseen eikä vain lain veloitteen takia tapahtuvaan lapsen mielipiteen selvittämiseen tai kuulemiseen. (Araneva 2016, 185–186.) Lasten näkökulmasta lastensuojelun palvelut tarkoittavat ensisijaisesti välittäviä ihmisiä, hyvää kohtaamista, kuulluksi tulemistä sekä vuorovaikutusta omaa elämää koskevilla ratkaisuisilla. Erityisen tärkeää on yhteistyö ja vuoropuhelu kaikkien lapselle tärkeiden ihmisten kanssa. (Rousu 2018, 104.)

Lapsen kanssa työskennellessä tulee huomioida lapsen tavat olla vuorovaikutuksessa. Tämän vuoksi toiminnalliset työskentelytavat, leikkilanteet ja havainnointi keskusteluiden lisäksi antavat monipuolista tietoa lapsesta. Lapsen kuulemisella voi olla vaikutusta myös työn mielekkyyteen ja työntekijän kokemukseen omasta työstä, sillä se tuottaa välitöntä palautetta, kirkastaa työn perustehtävää ja rikastaa käsitystä lapsista ja lapsen maailmasta. Lisäksi se antaa mahdollisuuden leikkiin, iloon ja huumoriin. (Järvinen ym. 2012, 27–39–40.)

Järvisen ym. mukaan (2012, 38) osallisuus voidaan jakaa prosessiosallisuuden ja kokemusosallisuuteen. Prosessiosallisuus merkitsee lapsen oikeutta tietoon: hän tietää, mitä tehdään ja miksi tehdään. Lapsi tulee kuulluksi ja hänellä on mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. (Järvinen ym. 2012, 38.) Lapsi on siis osallisena omassa asiakasprosessissaan (Muukkonen 2013, 168). Kokemusosallisuudella tarkoitetaan lapsen omaa kokemusta kuuluksi tulemisesta ja vaikuttamisen mahdollisuudesta. Lapsella on tähän kokemukseen oikeus ja on työntekijän velvollisuus sekä mahdollistaa tämä kokemus että tuoda se palvelujärjestelmässä näkyväksi. Juuri kuulluksi tulemisen kokemus on merkityksellinen lapselle, jolla saattaa olla paljon kokemusta satutuman armoilla elämisestä. Se vahvistaa lapsen käsitystä itsestä ja omien mielipiteiden arvosta ja voi voimaannuttaa ja suojella lasta. (Järvinen ym. 2012, 39–40.)

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Saimme tutkimuksemme aiheen olemalla yhteydessä Kouvolan kaupungin tehostettuun perhetyöhön. Lasten ja perheiden hyvinvointi ja heidän kanssaan tehtävä työ kiinnostaa meitä molempia, joten halusimme valita tutkimuksemme lasten ja perheiden elämää koskevan aiheen. Lapsiperheiden kotiin vietävien palveluiden vastaavalla ohjaajalla Kaisa Herttelillä oli useita ideoita opinnäytetyömme aiheeksi ja tämän aiheen kuullessamme kiinnostuimme mahdollisuudesta toteuttaa tutkimus, jossa voisimme tehdä jotakin mukavaa yhdessä lasten kanssa. Opinnäytetyömme tutkimuksellisessa osuudessa toteutimme yhteistyössä Kouvolan kaupungin tehostetun perhetyön kanssa neljä toiminnallista tuokiota tehostetun perhetyön asiakkaana oleville lapsille. Tuokioiden tavoitteena oli saada lapsilta vastauksia tutkimuskysymyksiimme.

Tutkimuksen tavoitteena on kuulla lasten ajatuksia ja kokemuksia lastensuojelun perhetyöstä ja siitä, kokevatko lapset, että heidän äänensä tulee kuuluviin tehostetun perhetyön työntekijöiden toiminnassa. Opinnäytetyömme kaksi pääkysymystä ovat:

1. Miten lapset kokevat tehostetun perhetyön?
2. Miten lapset voivat vaikuttaa tehostettuun perhetyöhön?

Näihin kysymyksiin pyrimme löytämään vastauksia järjestämällä lapsille toiminnallisia tuokioita, joiden yhteydessä toteutimme lapsille ryhmässä teemotettuja haastatteluja. Koska tarkoituksenamme oli kuulla, mitä lapsilla on sanottavana, oli keskustelu hyvin vapaamuotoista ja se tapahtui osana toiminnallisia tuokioita. Suunnittelimme jokaiselle tapaamiskerralle erillisen teeman, jonka mukaisesti veimme keskustelua eteenpäin ja jonka kautta saimme vastauksia tutkimuskysymyksiimme.

6 TUTKIMUSMENETELMÄT

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jossa on toiminnallisen opinnäytetyön piirteitä. Haastattelut toteutettiin ryhmähaastatteluna toiminnallisten tapaamisten yhteydessä. Haastattelut noudattivat teemahaastattelun runkoa (liite 2).

6.1 Laadullinen tutkimus

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on tutkijan halu kuvata todellista elämää. Tästä syystä tutkijan tulee ottaa tarkasti huomioon se, ettei todellisuutta voi hajottaa osiin, vaan erilaiset ihmiseen ja elämään liittyvät tapahtumat muovaavat todellisuutta jatkuvasti. Laadullisessa tutkimuksessa olisikin ensiarvoisen tärkeää tutkia tutkittavaa kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti joka suunnalta. Koska laadullisessa tutkimuksessa kuvataan todellista elämää, voidaan tulokseksi saada vain aikaan sekä paikkaan rajoittuneita vastauksia. (Hirsjärvi ym. 2009, 161.)

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2009) ovat koonneet teokseensa listan kirjallisuudessa esitetyistä laadullisen tutkimuksen piirteistä. Tämän listan mukaan

laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedonhankintaa, jossa aineiston koostaminen tapahtuu todellisissa ja luonnollisissa tilanteissa. Ihmistä suositaan tiedon antajana ja jokaista tapausta pidetään ainutlaatuisena. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma muotoutuu usein tutkimuksen edetessä, jolloin tutkimuksen toteuttaminen on joustavaa ja suunnitelmia on mahdollista muuttaa olosuhteista riippuen. Laadulliselle tutkimukselle ominaista on myös tarkoituksenmukainen kohdejoukon valinta. Kohdejoukkoa ei siis valita satunnaisotannalla, vaan tarkasti harkiten. Lisäksi laadullisessa tutkimuksessa tutkijan tarkoituksena on tuoda esiin erilaisia odottamattomia seikkoja aiheeseen liittyen, minkä takia tutkijan on tarkasteltava aineistoaan hyvin tarkasti ja yksityiskohtaisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 163–164.)

Layder (1993) on todennut jo 1990-luvun alkupuolella, että mitä lähempänä tutkittava asia on yksilöä ja vuorovaikutusta, sitä parempi syy tutkijalla on käyttää laadullisia menetelmiä (Hirsjärvi & Hurme 2011, 27). Laadullisessa tutkimuksessa kyse ei ole vain tilastoista tai luvuista, vaan tutkimuskohdetta pyritään ymmärtämään mahdollisimman syvällisesti. Laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan kaikenlaisia tutkimuksia, joissa pyritään löytämään vastauksia kysymyksiin ilman minkäänlaisten tilastollisten menetelmien tai muiden määrällisten keinojen käyttöä. Määrällisen tutkimuksen voidaan nähdä perustuvan erilaisiin lukuihin ja tilastoihin, kun taas laadullinen tutkimus nojaa enemmän sanoihin ja lauseisiin, eikä asioita pyritä määrällisen tutkimuksen lailla yleistämään tai toistamaan. (Kananen 2008, 24.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla on hyvin suuri rooli tutkimuksen etenemisessä. Koska tällä tutkimusmenetelmällä tutkitaan usein ihmisten kokemuksia ja näkemyksiä, on tutkimus tärkeää suorittaa reaali maailmassa. Näin tutkijan ja tutkittavan sekä tutkijan ja tutkittavan ilmiön välille syntyy todellinen kontakti ja tutkimuksesta sekä sen tuloksista saadaan mahdollisimman todennukaiset. Koska laadullista tutkimusta käytetään yleisesti nimenomaan todelliseen elämään liittyvissä tutkimuksissa, ei laadullisen tutkimuksen alussa tulisi luoda minkäänlaisia oletuksia, vaan tutkimus luo uusia hypoteeseja edetessään. (Kananen 2008, 25.)

6.2 Teemahaastattelu

Robson (1995) toi esiin haastattelua ja kyselyä koskevassa tekstissään sen, että ihmisiä tutkittaessa kannattaisi käyttää hyväkseen sitä, että ihmiset voivat itse kertoa itseään koskevista asioista. Juuri tästä syystä haastattelu on tiedonkeruumenetelmänä ainutlaatuinen. (Hirsjärvi ym. 2009, 204.) Laadullisessa tutkimuksessa erilaiset haastattelumuodot ovat hyvin yleisesti käytettyjä. Haastattelu voidaan toteuttaa osallistujamäärästä riippuen yksilö- tai ryhmähaastatteluna ja haastattelu voi kysymystyyppinsä mukaan olla teemahaastattelu, avoin haastattelu tai jonkinlainen kysely. (Kananen 2017, 88.) Haastattelu on idealtaan hyvin yksinkertainen, koska haastattelutilanne vaatii ainoastaan haastattelijan, joka esittää haastateltavalle kysymyksiä sekä haastateltavan, joka jakaa haastattelijalle omia ajatuksiaan ja mielipiteitään (Kananen 2008, 73).

Suurin osa tutkimuksissa käytettävistä haastatteluista on teemahaastatteluita (Kananen 2014, 70). Kyseisen haastattelumuodon nimi kertoo siitä kaiken oleellisen, koska teemahaastattelussa keskustelu etenee tiettyjen, aiheen kannalta keskeisten teemojen varassa ja yksityiskohtaiset kysymykset on jätetty pois kokonaan (Hirsjärvi & Hurme 2011, 48). Teemahaastattelussa tutkijan tehtävänä on siis miettiä etukäteen haastattelutilanteen aiheet eli teemat, joista hän haastattelutilanteessa keskustelee yhdessä haastateltavan henkilön kanssa. (Kananen 2014, 70.) Teemahaastattelu tarjoaa tutkijalle paljon väljyyttä sekä mahdollistaa aiheen rajaamisen erilaisilla teemoilla. (Kananen 2017, 74.) Teemahaastattelun voidaan nähdä olevan lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto, jolle on ominaista se, että ainoastaan haastattelun erilaiset teemat ovat tiedossa, mutta edes tutkija ei tiedä kysymysten järjestystä saatikka tarkkaa muotoa (Hirsjärvi ym. 2009, 208).

Teemahaastattelun tarkoituksena on auttaa tutkijaa ymmärtämään paremmin tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä. Teemahaastattelussa käsiteltävään ilmiöön liittyy aina vahvasti ihminen ja hänen toimintansa. Ennalta suunniteltujen teemojen avulla tutkija pyrkii avaamaan ilmiötä ja saamaan siitä lisää tietoa. Koska haastattelutilanteen vastausten avulla ilmiöstä pyritään rakentamaan mahdollisimman yksityiskohtainen kokonaiskuva, tulisi kysymykset kohdistaa

tutkittavan yksilön tai ryhmän toimintaan. (Kananen 2014, 72.) Teemahaastattelun vahvuus on se, että siinä otetaan huomioon ihmisten erilaiset tulkinnat asioista ja keskeisiä ovat nimenomaan haastateltavien tutkittaville asioille antamat merkitykset (Hirsjärvi & Hurme 2011, 48).

6.3 Ryhmähaastattelu

Ryhmähaastattelussa tutkijan on mahdollista haastatella useampia tutkimukseen osallistuvia henkilöitä yhdellä kertaa, jolloin säästyy sekä tutkijan aikaa että vaivaa. Tiedonsaannin kannalta olennaista on huomioida, ettei ryhmähaastattelusta saatava tieto ole täysin samanlaista kuin usean erillisen yksilöhaastattelun antama tieto. Ryhmähaastattelussa tutkimukseen osallistujien vastauksiin vaikuttavat omien ajatusten ja mielipiteiden lisäksi muun muassa ryhmän jäsenten persoonallisuudet sekä ryhmädynamiikka. (Kananen 2008, 75.) Ryhmähaastattelun vahvuus yksilöhaastatteluun verrattuna on, että ryhmän jäsenten ajatukset ja kokemukset voivat auttaa toisia palauttamaan mieleen jotain, mitä yksilöhaastattelussa he eivät muistaisi. Ryhmähaastattelussa toiveissa oleva hyvä ryhmähenki toimii vahvana tukena haastattelutilanteessa ja ryhmän jäsen voi kokea puhumisen yksilöhaastattelutilannetta rennompana. Tästä syystä ryhmähaastattelun on havaittu toimivan hyvin juuri lapsia haastatellessa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Ryhmähaastattelun ryhmän koko tulisi olla tarkkaan mietitty, koska liian suurta ihmismäärää haastatellessa keskustelun tallentaminen hankaloituu ihmisten puhuessa toistensa päälle. Lisäksi keskustelu voi helposti tyrehtyä ennen aikojaan, jos osallistujat eivät uskalla kertoa ajatuksiaan ryhmässä. Ryhmähaastattelutilanteessa ongelmia voi myös aiheuttaa esimerkiksi yhteisen aikataulun löytäminen, mahdolliset ryhmän ilmapiiriongelmat sekä hiljaisempien persoonien keskusteluun mukaan saaminen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Koska ryhmähaastattelun tavoitteena on saada aikaan mahdollisimman vapaa ja kaikkia innostava keskustelu, liian tarkasti suunnitellut kysymykset eivät sovi tähän haastattelumuotoon. Ryhmähaastattelu on mahdollista toteuttaa teemahaastatteluna, joka antaa keskustelulle strukturoitua haastattelua enemmän tilaa liikkua. Teemahaastattelua ryhmässä käytettäessä haastattelijan

tehtävänä on huolehtia kaikkien teemojen läpikäyminen. Samalla haastattelijan tulee olla innostava ja rohkaista kaikkia ryhmäläisiä ottamaan osaa keskusteluun mahdollisimman monipuolisesti jokaisen teeman kohdalla. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Ryhmähaastattelun onnistuessa toivotulla tavalla, tuovat osallistujat esille asioita eri näkökulmista. Aineiston monipuolisuutta ja laajuutta voi kuitenkin heikentää mahdolliset ryhmän dynamiikkaan liittyvät ongelmat. Koska jokainen ryhmähaastatteluun osallistuva on persoonaltaan erilainen, voi osallistujien joukossa olla yksi tai useampi liian vahvasti dominoiva tai liian varovainen henkilö. Myös keskustelun mahdollinen rönsyily ja aiheesta poikkeaminen aiheuttavat haasteita monipuolisen aineiston saamiselle. Haastattelijan tulee koko ajan olla valmiina ohjailemaan tilannetta kevyesti oikeaan suuntaan sekä tarpeen tullen osoittaa kysymyksiä hiljaisemmille osallistujille. (Pietilä 2017, 115–116.)

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimus toteutettiin tapaamalla Kouvolan kaupungin tehostetun perhetyön lapsiasiakkaita ryhmänä Lapsiperheiden kotiin vietävien palveluiden tiloissa yhteensä neljä kertaa. Tapaamiset olivat toiminnallisia tuokioita, joiden lomassa keskustelimme perhetyön sisällöistä. Tehostetun perhetyön työntekijät toimivat yhteyshenkilöinä perheisiin. He toimittivat perheille laatimamme yhteydenottokirjeen (liite 1) ja kertoivat tutkimuksesta. Tavoitteenamme oli saada noin kuusi 5–10-vuotiasta lasta mukaan tutkimukseen. Lopulta tutkimukseen osallistui kahdeksan lasta, joiden ikähaarukka oli 5–12 vuotta.

7.1 Kohderyhmä

Tutkimuksemme kohderyhmänä oli kahdeksan 5–12-vuotiasta lasta, joiden perheet olivat haastattelujen aikana lastensuojelun perhetyön asiakkuudessa. Tehostetun perhetyön vastaava ohjaaja Kaisa Hertteli valitsi yhteistyössä perheohjaajien kanssa tutkimuksemme sopivia lapsia, koska koimme, että heillä on tähän tehtävään parhaiten näkemystä. Toiveemme oli, että lasten perheissä perhetyön asiakkuus olisi ollut osana arkea jo pidemmän aikaa, jotta lapsilla olisi mahdollisimman paljon erilaisia kokemuksia perhetyöstä eivätkä

perheet olisi enää akuutissa kriisivaiheessa. Päätimme, että kaikki tutkimukseen osallistuvat lapset saavat kaksi kahden tunnin lippua Kouvolan Action-parkiin. Näin voimme sekä motivoida lapsia osallistumaan tapaamisiin että palkita heidät tutkimukseemme osallistumisesta.

Laadullisessa tutkimuksessa haastateltavien määrä tulee pohtia tarkkaan, jotta saavutetaan mahdollisimman hyvä lopputulos. Tässä tutkimuksessa halusimme pitää osallistuvien lasten määrän melko pienenä, koska tapasimme lapsia ryhmänä. Lasten määrän ollessa pieni, tutkijoilla on parempi mahdollisuus kuulla, mitä lapset kertovat. Ryhmähaastattelun haasteena on kaikkien lasten tasapuolinen huomiointi ja yhtäläisten mahdollisuuksien antaminen aineiston tuottamisen osallistumiseen. (Kananen 2015, 148–149.)

Lasten haastattelu eroaa monin eri tavoin aikuisten haastattelusta. Hughesin ja Bakerin (1990) mukaan lapsia haastatellessa puhuminen ei aina ole pääosassa, vaan tietoa voidaan saada esimerkiksi leikin, lelujen tai piirrosten kautta. Pienillä lapsilla sanavarasto voi olla vielä hyvin pieni, minkä takia lapselle esitettyjen kysymyksien tulisi olla mahdollisimman lyhyitä, vain muutama sanan pituisia. Tämän lisäksi kysymyksissä on tärkeää muistaa käyttää lapsille tuttua sanastoa. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 129.) Pienten lasten haastattelussa tulee huomioida myös haastattelun kesto, koska lapsi ei usein jaksa keskittyä pitkiä aikoja. Tästä syystä haastattelu tulee pitää mahdollisimman lyhyenä. Lisäksi lasta haastatellessa tulisi ottaa huomioon, että ympäristö, jossa haastattelu tapahtuu, olisi hyvin neutraali ja haastattelu aloitettaisiin lapselle mahdollisimman tutuista asioista, jotta haastattelun ilmapiiri olisi alusta asti mahdollisimman turvallinen. Pienet lapset voivat vierastaa haastattelijaa ja olisiikin tärkeää, että lapset saisivat mahdollisuuden tutustua haastattelijaan etukäteen. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 130–131.) Pidimme hyvin tärkeänä mahdollisimman vahvan luottamussuhteen luomista lapseen näiden muutamien tapaamiskertojen aikana. Tästä syystä ensimmäinen tapaamiskerta painottui tutustumiseen ja keskustelu teeman ympärillä pysyi melko helposti lähestyttävällä ja konkreettisella tasolla.

Raittilan, Vuorisalon ja Rutasen mukaan ei tulisi puhua lasten haastattelusta vaan lasten kanssa keskustelemisestä. Keskustelu on terminä haastattelua parempi, koska se vahvistaa ihmisten mielikuvia siitä, että aineisto on tuotettu

tietyssä tilanteessa lapsen ja tutkijan välisessä yhteistyössä. Termiä keskustelu käytettäessä tutkija pystyy ajattelemaan vuorovaikutusta lapsen kanssa enemmänkin vuorovaikutuskumppanuutena eikä haasteena. (Raittila ym. 2017, 312, 314.)

Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen kenties haastavimpana ongelmana on se, miten aikuinen on kykeneväinen tavoittamaan niitä asioita, jotka ovat keskiössä lapsen maailmassa. Vaikka jokainen aikuinen on joskus ollut lapsi, poikkeavat aikuisen muistikuvat omasta lapsuudestaan suuresti siitä, millaista lapsuutta nykyajan lapset elävät tai millainen jonkin tietyn lapsen elämä on juuri tällä hetkellä. Olennaista näkökulman löytämisen suhteen olisi pohtia ja huomata lapsille ominaisia tapoja toimia ja tämän perusteella kehittää tai löytää lapsen maailmaan sopivia analysointimenetelmiä. (Karlsson 2000, 35.)

7.2 Kuvailu aineiston hankinnasta

Tapaamiset lasten kanssa toteutettiin Lapsiperheiden kotiin vietävien palveluiden toimistolla, joka oli suurimmalle osalle lapsista entuudestaan tuttu paikka. Jokainen tapaaminen videokuvattiin ja nauhoitettiin. Videokuvaus oli paras keino tallentaa näin suurta joukkoa. Siitä saatoimme erottaa, kuka milloinkin puhui. Äänitys taas varmisti sen, että saimme selvää kahdenkeskisistä keskusteluista, kun ympärillä oli paljon hälinää. Lapset huomasivat kamerat heti ja ensimmäisellä kerralla kävimmekin keskustelun siitä, miksi tilanteet nauhoitetaan. Painotimme lapsille, että vain me katsomme videoita eikä niitä näe kukaan muu. Tämän keskustelun jälkeen lapset eivät enää juurikaan kiinnittäneet huomiota kameroihin. Ensimmäisellä tapaamiskerralla pyysimme myös vanhemmilta kirjallisen suostumuksen lapsen osallistumisesta tutkimuksen aineiston tuottamiseen.

Suunnittelimme jokaista tapaamista varten teemahaastattelun rungon (liite 2), joka toimi pohjana keskustelulle. Sen avulla varmistimme, että keskusteluissa käytiin kaikki haluamamme osa-alueet läpi. Suunnittelu ja useampi tapaaminen mahdollistivat sen, ettei yksi tapaaminen sisältänyt liikaa asiaa. Lisäksi pyrimme pitämään haastatteluosuuden mahdollisimman tiiviinä, jotta jokainen lapsi jaksaisi keskittyä keskustelun ajan olennaiseen. Yhteisen haastatteluosuuden lisäksi keskustelimme kyseisen tapaamiskerran teemoista toiminnan

ohessa aina sopivan tilaisuuden tullen. Kun lapsia tätä tutkimusta varten haastateltiin, pyrittiin keskustelussa olemaan käyttämättä sanoja perhetyö ja perhetyöntekijä. Nämä sanat eivät ole lapsille tuttua sanastoa, koska pääsääntöisesti he puhuvat perheohjaajista näiden omilla etunimillä.

Toiminta suunniteltiin sellaiseksi, että se oli mukavaa yhdessä tekemistä, mutta se samalla toimi johdattelijana aiheena olevalle keskustelulle. Ensimmäinen tapaamiskerta painottui tutustumiseen ja tutustumisleikkeihin. Aloitimme kertomalla lapsille, keitä me olemme ja miksi olemme halunneet kutsua heidät ryhmään mukaan. Yhteisen toiminnan aluksi kaikki valitsivat itseään kuvaavan taidekortin, jonka jälkeen kukin sai halutessaan kertoa itsestään ja valitsemastaan kortista. Lapset olivat toisilleen tuntemattomia, mutta yhdistävänä tekijänä toimi perhetyö, joka jokaisen lapsen perheessä on käynyt. Keskustelimme siitä, mitä tapahtuu, kun perheohjaajat tulevat lapsen kotiin ja mitä kaikkea perheohjaajien kanssa on tehty. Keskustelun jälkeen lapset piirsivät kuvan siitä, mitä he ovat oman perheohjaajan kanssa tehneet. Piirustustehtävän myötä keskusteluun nousi asioita, joita lapsilla ei ollut aiemmin tullut mieleen.

Ensimmäisellä tapaamiskerralla lapsia saapui paikalle kolme odotettua enemmän. Pian huomasimme, että ryhmä on liian iso toimimaan yhtenäisenä ja joidenkin lasten oli vaikeaa olla mukana yhteisessä toiminnassa. Suunnittelimme seuraavat tapaamiset niin, että jakauduimme kahteen pienempään ryhmään, jolloin hiljaisemmankin lapsen ääni pääsi kuuluviin. Myös vilkkaiden lasten oli helpompi keskittyä pienemmässä ryhmässä. Tästä huolimatta aloitimme jokaisen tapaamisen ensin yhteisellä kokoontumisella, joka sisälsi jonkinlaisen yhteisleikin ja siirryimme pienryhmiin vasta tämän jälkeen.

Toisella tapaamiskerralla keskustelimme siitä, miltä perhetyö on lasten mielestä tuntunut. Keskustelun apuna oli tunnekuvat. Jos lapsi ei halunnut tai hänen oli vaikea sanoittaa tunnetta, hän sai näyttää sen kuvasta. Yhteisen keskustelun jälkeen lapset saivat värittää valitsemiaan tunnekuvia ja keskustelua saatettiin jatkaa vielä väristystehtävän yhteydessä.

Kolmannen tapaamisen teemana oli perhetyön vaikuttavuus lapsen elämässä ja lapsen ajatukset siitä, minkä he haluaisivat elämässään muuttuvan tai mitä

he elämäänsä toivoisivat. Yhteisen keskustelun jälkeen lapset tekivät itselleen aarrekartan. Aarrekartta on unelmatyöskentelyn menetelmä, jonka avulla omat unelmat tehdään itselle tietoiseksi. Se rakennetaan kartongille lehtileikkeitä liimaamalla. Ajatuksena on, että kun unelma tulee itselle näkyväksi, se toteutuu varmemmin. (Airaksinen & Karkkulainen 2012, 13.) Lapset eivät ehkä voi vaikuttaa unelmansa toteutumiseen kuten me aikuiset, mutta he saivat tehdä ne itselleen ja muille näkyviksi. Aarrekartta-menetelmä toimii konkreettisenä välineenä näiden unelmien esiintuomiseksi ja samalla keskustelun herättelijänä.

Viimeisellä tapaamiskerralla tutkimme lapsen osallisuuden toteutumista. Teeman mukaisesti lapset saivat edellisellä kerralla toivoa, mitä yhdessä teksimme. Kokoonnuimme jälleen ensin keskustelemaan päivän aiheesta ryhmänä, jonka jälkeen siirryimme lasten toiveiden mukaan pelaamaan, muovailemaan ja askartelemaan.

Lapsia haastatellessa saimme huomata, että keskustelu rönsyili hyvin helposti ja aihetta täytyi ohjata oikeaan suuntaan. Myös ryhmadynamiikan kanssa oli ajoittain haasteita, koska ryhmässämme oli hyvin erilaisia ja eri-ikäisiä lapsia. Osa lapsista oli hyvin keskittynyt aiheeseen, kun taas muutamat eivät kyenneet keskittymään paria minuuttia kauempaa ja heillä oli kova halu päästä leikkimään. Pienryhmiin jako helpotti lasten mukanaoloa. Emme myöskään pakottaneet lapsia mukaan ryhmän toimintaan, olivathan he tulleet mukaan vapaasta tahdosta. Vaikka tapaamiset olivat vahvasti toiminnallisia, ei toiminta ollut tutkimuksen kannalta niin merkittävää kuin keskustelut lasten kanssa. Toiminta limittyi tutkimuksen teemoihin ja toimi pohjustuksena tai työkaluna itse aiheen käsittelylle.

7.3 Aineiston analysointi

Kananen (2017) esittää, että laadullisen aineiston tulkinnan ja ratkaisun etsimisen voi jakaa viiteen eri vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe on aineistonkeruu, jossa tutkija kerää erilaisilla aineistonkeruumenetelmillä aineistoa tutkimuksensa ongelmaan. Toisessa vaiheessa mahdollisesti monessakin muodossa oleva aineisto yhteismitallistetaan samaan muotoon, usein tekstiksi. Tätä vaihetta voidaan kutsua litteroinniksi. Kolmannessa ja neljännessä vaiheessa ai-

neisto koodataan ja luokitellaan. Koodaamisvaiheessa litteroinnin kautta saatu tekstiä tarkastellaan tutkimusongelman ja tutkimuskysymyksen näkökulmasta. Luokittelussa etsitään niitä ilmaisuja, jotka muodostavat oman ryhmänsä. Tässä vaiheessa tutkijan tulee pitää edelleen vahvasti mielessään tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset. Viidentenä vaiheena Kananen pitää mahdollista uutta aineistonkeruuta, jolla analyysiä voidaan täydentää. (Kananen 2017, 131–133.)

Tämän tutkimuksen aineiston analysoinnissa käytettiin aineistolähtöistä sisälönanalyysiä. Tuomi ja Sarajärvi (2018) esittelevät aineistolähtöisen sisälönanalyysin etenemisen teoksessaan. Tämän mukaan analyysi lähtee haastattelujen kuuntelemisesta sekä aukikirjoittamisesta eli litteroinnista. Tämän jälkeen aineisto luetaan, siihen perehdytään ja aineistosta etsitään sekä listataan pelkistettyjä ilmauksia. Näiden vaiheiden jälkeen pelkistetyistä ilmauksista etsitään samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia, joita ryhmitellään ja luokitellaan alaluokkiin. Alaluokkia yhdistellään mahdollisuuksien mukaan yläluokkien alle, jotka myöhemmin pyritään yhdistämään pääluokiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123.) Aineistosta siis pyritään löytämään mahdollisimman paljon yhtäläisyyksiä, jotka erilaisten vaiheiden kautta pyritään yhdistämään muutamien tutkimuksen kannalta olennaisten pääluokkien alle.

Tutkimuksen kaikki neljä tapaamiskertaa videoitiin ja äänitettiin. Lisäksi molemmat tutkijat tekivät mahdollisimman pian jokaisen tapaamisen jälkeen muistiinpanoja tapaamisen kulusta, jotta videoita ja äänityksiä puhtaaksi kirjoittaessa tapahtumien kulun mieleen palauttaminen olisi helpompaa. Videot ja äänitykset purettiin kirjoittamalla ne tekstiksi, eli litteroimalla. Jokaisen tapaamiskerran videot ja äänitykset pyrittiin purkamaan mahdollisimman pian tapaamisen jälkeen, jotta asiat olisivat vielä tuoreessa muistissa. Litteroidessa teemahaastattelun kautta saatu aineisto muutetaan erilaisilta nauhoilta ja videoilta tekstimuotoiseksi mahdollisimman sanatarkasti. Jo tässä vaiheessa tutkija joutuu tekemään erilaisia valintoja ja yksi niistä valinnoista onkin se, mitä kaikkea hän aikoo litteroida. Toisaalta tutkijan on hyvä muistaa säilyttää tallenteet, jotta tarpeen vaatiessa niistä voi tarkistaa asioita uudelleen ja saada mahdollisesti vielä lisää tietoa. (Kananen 2014, 101–102.) Päätimme jo ennen litteroinnin aloittamista, että puramme tekstiksi ainoastaan olennaiset

osat haastatteluista, koska lapsia haastatellessa epäolennaista asiaa tuli keskustelujen lomassa hyvin paljon ja keskustelua jouduttiin ohjaamaan takaisin oikeaan suuntaan useasti.

Litteroinnin valmistuttua aineisto tulostettiin. Litteroitu aineisto luettiin läpi ja lasten vastauksia kirjoitettiin paperilapuille. Nämä lapuilla olevat vastaukset luokiteltiin aihepiireittäin ja jokaiselle aihepiirille valittiin oma otsikko. Tämän jälkeen otsikoiden alaisia aihepiirejä yhdisteltiin. Aineistolähtöisessä sisällyönanalyyssissä vastaus tutkimustehtävään saadaan käsitteitä yhdistelemällä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127). Aihepiirejä yhdisteltäessä palattiin tutkimuskysymyksiin ja pohdittiin, mikä on tutkimuksen kannalta olennaista tietoa. Tämän perusteella epäolennaiset aihepiirit karsittiin pois. Yhdistelyn kautta päädyttiin neljään pääteemaan, joille keksittiin otsikot. Pääteemojen otsikot olivat mitä perhetyössä tehdään, miksi perhetyö käy, miltä tuntuu, kun perhetyö käy ja lapsen osallisuus perhetyössä. Pääteemojen otsikot pysyivät hyvin samankaltaisina, kuin teemahaastattelurungossa olleet tapaamiskertojen teemat. Tämä johtuu siitä, että keskustelu tapaamisten aikana pysyi hyvin vahvasti ennalta suunniteltujen teemojen sisällä.

8 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää tutkimuksessa mukana olleiden lasten kokemuksia ja ajatuksia tehostetusta perhetyöstä sekä sitä, saavatko lapset oman äänensä kuuluviin. Halusimme lapsilta vastauksia kysymyksiin: miten lapset kokevat lastensuojelun perhetyön ja miten lapset voivat vaikuttaa lastensuojelun perhetyöhön? Haastattelujen yhteydessä ja tutkimuksen aineistoa litteroidessa nostimme esiin muutamia tutkimuksemme ja tutkimustulosten kannalta olennaisimpia aiheita. Näitä aiheita olivat: mitä perhetyössä tehdään, miksi perhetyö käy, miltä tuntuu, kun perhetyö käy sekä lapsen osallisuuden toteutuminen perhetyössä. Tutkimuksemme tulosten kannalta tärkeää ei ole tutkimukseen osallistuneiden lasten sukupuoli tai ikä. Tästä syystä sekä lasten tunnistamattomuuden varmistamiseksi tutkimustuloksista kerrottaessa lasten puheesta esiin nostettuja sitaatteja ei ole numeroitu tai muuten merkitty.

8.1 Perhetyön sisältö

Kysyimme lapsilta, mitä perheessä perheohjaajien tullessa yleensä tehdään. Lapset muistivat, että perheohjaajien kanssa on leikitty, pelattu erilaisia pelejä, leivottu, ulkoiltu eri tavoin ja käyty muun muassa puistossa ja metsäretkellä. Lasten kokemusten mukaan perheohjaajat toimivat paljon lasten kanssa. Lapsille on parhaiten jäänyt mieleen konkreettinen ja usein lapselle itselleen mieluisa tekeminen. Vain kaksi lasta mainitsi perheohjaajan kanssa käydyn keskustelun yhteiseksi tekemiseksi.

Lapsi: Ollaa käyty rampeilla, minä ja [sisarus] ajettii pyörillä. Sit ollaa leivottu.

Lapsi: En mä muista, mut joku päivä me oltii pihalla.

Haastattelija: Haluisitko sä kertoa, mitä sä oot niitten kaa tehny?

Lapsi: Pelannu Afrikan tähtee.

Piirustustehtävässä lapset kuvasivat yhteisiä hetkiä perheohjaajien kanssa. Piirustus toimi lapsen kertomuksen tukena ja sen kautta lapsen oli helppo selittää perheohjaajan kanssa tehtyjä asioita.

Haastattelija: Kerro mulle, mitä siin tapahtuu.

Lapsi: Tos on minä ja tos on [perheohjaaja] ja me pelataan Unoa.

Lapsi: Me käyttii semmoses metsäpaikassa.

Haastattelija: Missä paikassa?

Lapsi: Me oltii siel metsässä. --- No mä piirrän sen, ku me oltii siel retkellä.

Erityisesti pienempien puheessa korostui leikki. Kouluikäiset kertoivat, että perheohjaajien tullessa on myös juteltu ja tehty erilaisia tehtäviä.

Lapsi: Me ollaa tehty monisteita ja sit [perheohjaaja] on tullu mun kaa leikkimää.

Lapsi: Ei me olla oikein lähetty mihinkää. No kotona ollaa vaa leikkitty välil ja pelattu.

Haastattelija: Onko teillä kertoja, jolloin vaan juttelette aikuisten kanssa?

Lapsi: No on sellasia ollu myös. On niinku, välillä niinku kaikenlaista puhuttu.

Lasten puheiden mukaan yhteisiä asioita, kuten leikkimistä tai pelaamista, toteutetaan useimmiten ilman vanhempia. Perheissä, joissa on enemmän kuin yksi lapsi, on työtä toteutettu erilaisilla kokoonpanoilla. Joskus perheohjaaja on esimerkiksi pelannut vain yhden lapsen kanssa. Toisinaan on oltu koko perheen kesken.

Haastattelija: Ootteks te sillee, että te ootte kaikki lapset yhdessä vai ootteks te tehny juttuja sillee, että...

Lapsi: Me ollaa tehty joskus sillee, että tota niinku ei kaikki tehä.

Lapsi: Ollaa käyty grillillä yksin.

Suurin osa lapsista koki, että perheohjaaja viettää paljon aikaa lasten kanssa. Vain yksi lapsista oli sitä mieltä, että perheohjaaja viettää liikaa aikaa perheen aikuisten kanssa. Perhetyö on lapsilähtöistä työtä ja se näkyy tämän tutkimuksen tuloksissa. Lapsilla on kokemus, että heidän kanssaan vietetään aikaa ja tehdään asioita.

8.2 Syitä perhetyön käynteihin

Halusimme osana tutkimustamme tietää, onko tehostetun perhetyön asiakasperheiden lapsilla tietoa siitä, miksi perhetyö heidän perheessään käy. Aiheesta kysellessämme tuli ilmi, ettei suurin osa lapsista tiennyt tai muistanut miksi perheohjaajat heidän perheessään käyvät. Pienemmät, 5–6-vuotiaat, kuvasivat, mitä perheohjaaja konkreettisesti tekee, mutta toiminnan syyt ovat heille epäselviä.

Haastattelija: Tiedätteks te, miksi [perheohjaaja] teidän perheen luona käy?

Lapsi: En mä muista.

Lapsi: En mä tiiä. Mun äiti ja isä tietää siit enemmän ku minä.

Osalla lapsista oli jonkinlainen käsitys siitä, mikä perheohjaajan tehtävä heillä on, mutta nämäkään lapset eivät osanneet sen tarkemmin kertoa syytä perheohjaajan käynneille heidän perheessään.

Haastattelija: Tiiätkö sie, miksi [perheohjaaja] käy teidän luona?

Lapsi: Siks, et ne juttelee mun äitille. En mä tiiä mistä.

Ryhmän kouluikäisillä lapsilla oli alle kouluikäisiä lapsia enemmän tietoa perheohjaajien käyntien syistä. Vanhimmat lapset tiesivät, että perhetyön tehtävänä on auttaa ja tukea perhettä.

Haastattelija: Onko teillä tietoa, miksi ne käy teidän perheen luona?

Lapsi: Koska ne auttaa meitä.

Haastattelija: Missä ne auttaa teitä?

Lapsi: Ku meidän vanhemmat on eroomassa, nii ne auttaa siinä.

Keskustelimme lasten kanssa siitä, onko perhetyö tuonut perheen tilanteeseen muutosta. Kukaan lapsista ei osannut vastata tähän kysymykseen. Lasten oli ehkä vaikea ymmärtää kysymystä tai määrittää aikaa ennen ja jälkeen perhetyön aloituksen. Iso osa lapsista ei ymmärtänyt, miksi perhetyö käy heidän perheessään. Voi siis olla, etteivät lapset ymmärrä yhteyttä perhetyön ja mahdollisen muutoksen välillä.

Kysyimme lapsilta perhetyön tuoman mahdollisen muutoksen lisäksi sitä, millaisten asioiden he haluaisivat elämässään muuttuvan. Yhdeksästä lapsesta kaksi osasi nimetä yhden asian, jonka he haluaisivat muuttuvan tai olevan toisin. Molempien lasten vastaukset liittyivät vahvasti heidän kotioloihinsa sekä lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen. Lapset eivät välttämättä vielä

osaa ajatella niinkään sitä, mikä heidän elämässään olisi huonosti, vaan he tarttuvat pääasiassa hyviin asioihin ja hetkiin.

Haastattelija: Onko mitään, minkä sä haluaisit sun elämässä muuttuvan?

Lapsi: Et mentäis äitin kanssa retkelle metsää ja päiväkodis, öö, pystytettäisiin teltta, laitetaa maustemakkaroita ja laitetaa tuli.

Lapsi: Mä laitoin, et haluisin asuu isän luona. Ehkä se on sellain isoin toive. --- Oisko muuta? Ei ainakaan tuu mitään mieleen.

Pohdimme lasten kanssa, millaista on hyvä elämä. Lasten mukaan hyvä elämä koostuu arkisista ja konkreettisista asioista. Tästä teemasta keskustelimme aarrekarttojen tekemisen yhteydessä ja samat teemat näkyivät lasten aarrekartoissa. Pääasiassa lapset kokivat tämänhetkisen elämänsä hyväksi, eivätkä oikein osanneet ajatella mikä elämässä voisi juuri nyt muuttua parempaan. Lapset myös kertoivat hyvin yksinkertaisia esimerkkejä siitä, mikä heidän mielestään elämässä on mukavaa.

Haastattelija: No mikä siin elämässä on oikein kivaa?

Lapsi: Se että saa jätskiä.

Lapsi: Että elää.

Lapsi: Että on leluja.

Lapsi: Et saa lakkaa kynsiä.

8.3 Lasten tuntemuksia perhetyön käynneistä

Jokainen ryhmämme yhdeksästä lapsesta koki, että perheohjaajien käynnit ovat pääsääntöisesti mieluisia ja odotettuja. Varsinkin lapsista nuorimmat kokivat, että perheohjaajien kanssa tekeminen ja heiltä saatu huomio sekä aika ovat suurimpia tekijöitä perheohjaajien käyntien mielekkyyteen.

Haastattelija: No miltäs ne käynnit teidän mielestä tuntuu?

Lapsi: Kauhean hyvältä.

Haastattelija: Miksi se on tuntunu hyvältä?

Lapsi: Siks, että myö saadaa aina pelata.

Lapsi: Kivaa.

Haastattelija: Miksi se on kivaa?

Lapsi: Sen takii, ku mä valitsin niit kuvii mitä mä haluan.

Lapsi: Joskus kivaa ja joskus pahaa

Haastattelija: Oletko iloinen, kun aikuiset tulee teille?

Lapsi: Joo.

Aluksi lapset kuvailivat tunteitaan hyvin lyhyesti. Alkukeskustelun jälkeen otimme keskustelun tueksi tunnekuvat, joita jokainen sai valita vapaasti pöydältä yhden tai useamman. Tämän jälkeen lapsi sai nimetä tunteen itse tai aikuisen avustuksella. Samalla hän sai mahdollisuuden kertoa, miksi hänellä on juuri sellainen tunne perheohjaajien käynneistä. Koemme, että tunnekuvien avulla saimme hieman hiljaisemmat ja ujommat lapset osallistumaan keskusteluun paremmin, kun tunnetta ei tarvinnut sanoittaa täysin yksin.

Nuoremmat lapset näyttivät mielellään kokemiaan tunteita kuvien välityksellä, mutta tunteiden syiden kertominen jäi pääsääntöisesti yhden tai kahden sanan varaan.

Lapsi: (näyttää onnellista/tyytyväistä tunnekuvaa)

Haastattelija: Onks se ollu joka kerta mukavaa?

Lapsi: Joo

Haastattelija: Mä haluaisin kuulla ku sä... oot sä leikkiny [perheohjaajan] kanssa legoilla?

Lapsi: Joo

Haastattelija: No miltäs se sust tuntui?

Lapsi: Kivalta.

Lapsi: (näyttää onnellista/tyytyväistä tunnekuvaa)

Haastattelija: Ai... mukavalta. Oliko sä niinku onnellinen tai iloinen?

Lapsi: Joo.

Vaikka perheohjaajien käynnit olivat pääsääntöisesti tuntuneet lapsista hyvältä, mahtui joukkoon myös muunlaisia, negatiivisempia tunteita.

Lapsi: No se ku ne puhuu niin kauheesti, eikä joskus tuu leikkimun kaa.

Lapsi: Se on kurjaa et ne käy, koska mä en haluu sitä liikuntakerhoa.

Lapsi: (valitsi surullisen/itkevän sekä pelokkaan/jännittyneen tunnekuvan)

Haastattelija: Miksi susta tuntuu surulliselta, kun se [perheohjaaja] tulee?

Lapsi: Joskus mun, mun äiti ja isä menee pois.

Haastattelija: No milloins susta tuntuu pelokkaalta niinku tässä kuvassa?

Lapsi: Sillo, ku mä jään yksin.

Lapsi: Tylsälle

Haastattelija: Onks ollu tylsää? Kerro mulle, miks on ollu tylsää.

Lapsi: Ei oo ollu koskaa mitää tekemistä.

Vanhemmat lapset osasivat kertoa tarkasti tuntemuksistaan ja niiden syistä. Heidän tunteisiinsa perheohjaajien käyntejä kohtaan vaikutti paljon se, oliko heillä kyseiselle päivälle tai hetkelle suunniteltuna tai sovittuna omia menoja. Omien menojen mahdollinen peruuntuminen perheohjaajan tapaamisen takia aiheutti heille pahaa mieltä ja ärsyyntymistä.

Lapsi: (valinnut ärsyyntyneen sekä iloisen tunnekuvan) Joskus, jos vaik pitäis mennä kaverin kans, nii sitte se, se ei oo kivaa, ku

sit ne tulee, ni sit ei saakkaa lähtä. --- Se on ärsyttävää, ku ne kaverit, ku me ollaa sovittu jo koulus kaverin kans ja sit ku tulee kotii, ni äiti sanooki, et ne on tullu ni sä et voikkaa lähteä. Esimerkiks, ku me oltii sovittu kerran kavereiden kans, et käytäis keskustassa ihan vaan kiertelemässä ja siis sillee ihan kattomassa onks jotai uutta, mut sitte [perheohjaaja] tuli. --- Joskus se on kivaa. Jos on tylsää, nii sit se on kivaa, ku ne tulee.

Lapsi: (valitsi ärsyyntyneen tunnekuvan) Koska siin on myös sellain, et jos mä vaikka, pitäis lähteä vaikka jollekki kaverille tai jonnekki, nii sitte. --- Jos ei oo niinku mitää menoo tai kavereita tulossa, ni sit ehkä tää (valitsi tyytyväisen tunnekuvan).

8.4 Lapsen osallisuuden toteutuminen perhetyössä

Lasten kertoman mukaan perheohjaajat kysyvät usein lasten mielipidettä asioista. Yhtä lukuun ottamatta kaikki haastatellut lapset kokivat, että he olivat jollakin tapaa saaneet esittää toiveita ja vaikuttaa siihen, mitä silloin tehdään, kun perheohjaaja tulee lapsen kotiin. Kokemus osallisena olemisesta oli myönteinen. Osa lapsista on hyvin oma-aloitteisia esittämään toiveita ja toisilta niitä kysellään aktiivisemmin.

Lapsi: Mä kerron, mistä mä tykkään.

Haastattelija: Tekeekö ne aikuiset sun kanssa sitä, mistä sie tykkäät?

Lapsi: Joo joo.

Haastattelija: Kysyykö ne aikuiset mitä sie haluat tehdä?

Lapsi: Kysyy.

Haastattelija: Mitäs te ootte toivonu?

Lapsi: No mä oon toivonu, et me päästäis grillille ja me päästii.

Lapsi: Öö, emmä sitä tarkallee muista.

Haastattelija: Ootsie saanu vaikuttaa ihan sillee et sulta on kysytty vai ootko sie ite pyytäny?

Lapsi: Oon ite pyytäny.

Pääsääntöisesti lapset kokivat vaikuttamisen mahdollisuuden olevan sitä, että he saavat päättää mitä perheohjaajan kanssa yhdessä tehdään. Lisäksi yksi lapsista kuvaili hänelle tehtyä taulua, jonka tekemisessä hän on saanut olla mukana.

Haastattelija: Minkälaisista asioista sä oot saanu päättää?

Lapsi: Et pelataa Unoa ja kaikkee. Ja Kimblee.

Haastattelija: Päättääkö [perheohjaajat] koskaan mitä te teette?

Lapsi: Päättää niistä kuvista. Ja mä päätän mitä kuvii mä haluun ja sitte ne päättää, mitä tohon päiväjuttuun tarvii, ni ne päättää niistä.

Lapsilla oli kokemus, että yhteisen tekemisen sisältöön on ollut helppoa vaikuttaa. Yksi lapsista koki, ettei hän saa vaikuttaa tarpeeksi, vaan hän olisi halunnut viettää enemmän aikaa perheohjaajien kanssa.

Lapsi: Liian vähän.

Haastattelija: Mihin sä haluisit vielä vaikuttaa?

Lapsi: Siihen et ne olis enemmän meidän kans.

Haastattelija: Ai enemmän teidän kans? Onks ne nyt liikaa äidin ja isän kans?

Lapsi: Joo.

Yksi lapsista koki, ettei hänen mielipidettään oltu kysytty. Lapsi oli haluton puhumaan aiheesta, joten keskustelu jäi lyhyeksi.

Haastattelija: No onko sulta kysytty, et mitä sä haluisit tehdä?

Lapsi: Ei oo.

Haastattelija: Onks ne aina päättänyt et mitä te teette?

Lapsi. En mä tiedä.

Yhden lapsen mielestä aikuiset kysyvät jopa liikaa.

Haastattelija: Saatteko te omasta mielestä vaikuttaa tarpeeksi vai liian vähän?

Lapsi: Liian paljon.

Haastattelija: Minkä takia sie sanot, et sun mielestä työ saatte liikaa päättää?

Lapsi: No ne kysyy meilt koko ajan.

Haastattelija: Oisko kivempaa, ku ne tulis niin ne tietäis jo mitä työ teette, eikä kyselis enää?

Lapsi: Joo.

9 TULOSTEN TARKASTELUA

Tutkimuksen tuloksissa lapset kuvaavat perhetyötä pääsääntöisesti perheohjaajien ja heidän kanssaan tehdyn toiminnan kautta. Tutkimuksessa käy ilmi, että lasten mielikuvien mukaan perhetyö on hyvin konkreettista. Lapset ajattelevat, että perheohjaaja tulee heidän kotiinsa ja tekee jotain lapsen kanssa joko kotona tai kodin ulkopuolella. Vain kaksi lapsista osasi kertoa syyt perheohjaajien käynneille juuri heidän perheensä kohdalla. Lapset ymmärtävät, että perheohjaaja keskustelee myös vanhempien kanssa, mutta heidän mielikuvissaan perheohjaaja pääsääntöisesti viettää aikaa lasten kanssa. Erityisesti pienimmät lapset eivät ymmärrä, että perheohjaaja tulee perheeseen jonkin perheen ongelman takia, kun taas isommat, kouluikäiset, ymmärtävät, että perheohjaajan työ on tukea perhettä vaikeassa tilanteessa. Onko niin, ettei erityisesti pienille lapsille kerrota, mikä perheohjaajien todellinen tehtävä perheessä on vai voidaanko olettaa, etteivät pienet lapset välttämättä muista tai hahmota asiaa, vaikka se heille olisi kerrottu?

Lasten kokemuksia lastensuojelun perhetyöstä on tutkittu aiemmin. Muun muassa Pesiö (2010) sekä Alenius ja Erkkilä (2010) ovat tutkineet lastensuojelun perhetyötä lasten näkökulmasta. Pesiö tutki opinnäytetyössään lastensuojelun perhetyötä lasten näkökulmasta kyselylomakkeella ja lomakehaastattelulla. Pesiön tutkimuksen tulokset ovat hyvin samankaltaisia tämän tutkimuksen kanssa. Pesiön tutkimuksessa valtaosa lapsista ei tiennyt ensimmäisellä kerralla kysyttäessä perhetyöntekijän käyntien syytä. Aiheesta keskustelun jälkeen lapset kuitenkin osasivat nimetä asioita, joiden takia he kuvittelivat perhetyön käyvän heidän kotonaan. (Pesiö 2010, 25.) Tässä tutkimuksessa vastaus saatiin vain kahdelta lapselta, joiden mukaan perheohjaaja käy heillä auttamassa vanhempien erotilanteessa. Myös Pesiön tutkimuksessa lapset nosti-

vat esiin sen, että perhetyö auttaa. Sekä tämän että Pesiön tutkimuksen mukaan perheohjaajat tekevät lasten kanssa paljon erilaisia asioita ja lapset pääosin nauttivat näistä yhteisistä tekemisistä. Pesiön tutkimuksessa lapset olivat osanneet vastata tätä tutkimusta paremmin kysymykseen, mitkä asiat ovat elämässä muuttuneet perhetyön aloittamisen jälkeen. Tässä tutkimuksessa yksikään lapsi ei osannut kyseiseen kysymykseen vastata. On kuitenkin huomattava, että tähän tutkimukseen osallistuneet lapset olivat keskimäärin nuorempia, kun taas Pesiön tutkimukseen osallistuneet olivat ala- ja yläkouluikäisiä (ks. Pesiö 2016, 2).

Aleniuksen ja Erkkilän tutkimuksessa lapsista puolet kertoivat pitävänsä perhetyöstä aina, kun taas puolet olivat sitä mieltä, että perhetyö tuntuu hyvinä ja huonoina päivinä erilaiselta (Alenius & Erkkilä 2010, 31). Tässä tutkimuksessa lasten vastaukset olivat hyvin samankaltaisia. Suurin osa lapsista kertoi, että perheohjaajien käynnit tuntuvat kivoilta ja mukavilta. Ryhmän vanhimpien vastauksista kävi kuitenkin ilmi myös se, että perheohjaajien käynnit voivat tuntua päivästä ja tilanteesta riippuen hyvin erilaisilta. Aleniuksen ja Erkkilän tutkimuksessa kaksi lasta kuudesta tiesi, miksi perhetyötä perheessä tehdään. Tämän lisäksi kaksi lasta kertoi tietävänsä syyn, muttei halunnut sitä haastattelijalle kertoa. (Alenius & Erkkilä 2010, 38.) Myös tämä tulos on meidän tutkimuksemme kanssa hyvin samansuuntainen, koska tutkimukseemme osallistuneista lapsista kaksi tiesi miksi perhetyö heillä käy.

Aleniuksen ja Erkkilän tutkimuksessa lapset kertoivat tekevänsä perheohjaajan kanssa kaikenlaisia asioita. He muun muassa pelaavat, leikkivät, ulkoilevat, syövät ja tekevät läksyjä. (Alenius & Erkkilä 2010, 38.) Meidän tutkimuksemme lapset eivät maininneet tekevänsä perheohjaajan kanssa yhdessä läksyjä, mutta pelaaminen, syömässä käyminen, leikkiminen ja ulkoileminen olivat asioita, joita perheohjaajien kanssa oli tehty. Aleniuksen ja Erkkilän tutkimuksessa lapset mainitsivat myös erilaiset perheohjaajien järjestämät retket, leirit ja kerhot (Alenius & Erkkilä 2010, 38). Tässä tutkimuksessa vain yksi lapsi kertoi perheohjaajien vetämästä liikuntakerhosta, mutta metsäretken kertomuksissaan mainitsi miltei jokainen lapsi.

Halusimme selvittää, miltä perhetyö lasten mielestä tuntuu. Tutkimme lasten tuntemuksia sekä lasten puheiden että tunnekuvien avulla. Suurin osa lapsista

kertoi tai näytti tunnekuvista, että perheohjaajien käynnit tuntuvat mukavilta ja hyviltä. Lasten kertoman mukaan positiivinen tunne johtuu siitä, että lapset saavat tehdä asioita perheohjaajien kanssa. Yhdessä vastauksessa korostui myös se, että lapsi nauttii mahdollisuudestaan valita asioita perheohjaajien käyntien yhteydessä. Lasten vastauksista voimme päätellä, että erityisesti pienet lapset nauttivat, kun perheohjaajat tekevät heidän kanssaan jotain konkreettista, kuten pelaavat tai leikkivät. Kaksi lasta toi esille sen, että perheohjaajien käynnit eivät aina tunnu mukavalta, jos ei ole mitään tekemistä tai he joutuvat tekemään jotakin mitä he eivät itse haluaisi tehdä. Tutkimusryhmän kaksi vanhinta lasta kertoi, että se harmittaa ja aiheuttaa suuttumusta, kun perheohjaajien käynnit menevät heidän omien sovittujen menojen edelle. Emme tiedä, ovatko perheohjaajien käynnit tulleet näissä tapauksissa myös vanhemmille yllätyksenä, ovatko vanhemmat unohtaneet kertoa lapsille perheohjaajien tulosta vai ovatko lapset unohtaneet perheohjaajien tulon ja päällekkäisiä menoja on syntynyt tästä syystä. On kuitenkin harmillista, että vanhemmat lapset, jotka kykenevät itse sopimaan omia menoja kavereiden kanssa esimerkiksi koulussa, joutuvat perheohjaajien käyntien takia muuttamaan omia suunnitelmiaan ja jättämään väliin mukavat kavereiden kanssa sovitut menot. Samaiset lapset kuitenkin kertoivat, että perheohjaajien käynnit tuovat tyytyväisyyden ja iloisuuden tunteita, jos heillä ei ole juuri sillä hetkellä mitään tekemistä tai muita sovittuja menoja. Alenius ja Erkkilä saivat tutkimuksessaan selville, että lapset saivat vaikuttaa perhetyön tapaamisten sisältöihin, mutta vanhemmat ja perhetyöntekijä päättivät yhdessä tapaamisista sekä niiden aikataulusta (Alenius & Erkkilä 2010, 36).

Aleniuksen ja Erkkilän tutkimuksen tuloksista ilmenee, että lapsille oli hieman vaikeaa hahmottaa elämässä tapahtuneita muutoksia ja moni kertoikin aluksi esimerkiksi koulun aloittamisesta tai lemmikkieläimen saamisesta. Kun haastattelijat jatkoivat keskustelua perhetyön tuomista muutoksista, osasi kolme lasta kertoa tapahtuneista muutoksista, joissa perhetyö on ollut vaikuttajana. (Alenius & Erkkilä 2010, 36, 40.) Tässä tutkimuksessa yksikään kahdeksasta lapsesta ei osannut kertoa asioista, joiden muutokseen perhetyöllä olisi ollut vaikutusta. Kysyttäessä lapsilta heidän toivomistaan muutoksista elämässään vain kaksi lasta osasi nimetä meille toiveensa. Molempien toiveet liittyivät vahvasti lapsen ja vanhemman suhteeseen sekä yhdessä vietettävään aikaan.

Alenius ja Erkkilä saivat tässäkin tutkimuksen osiossa kanssamme hyvin samankaltaisia tuloksia, koska myös kaksi heidän haastattelemaansa lasta kertoi toiveistaan, jotka liittyivät lapsen vanhempiin sekä yhteiseen vapaa-aikaan (Alenius & Erkkilä 2010, 40).

Lapsen osallisuutta voidaan tarkastella monella tapaa. Lapset osasivat kertoa, että he ovat saaneet vaikuttaa toiminnan sisältöön. Osallisuus on kuitenkin muutakin, kuin yhteisestä toiminnasta päättämistä. Lapsen prosessiosallisuutta, osallisuutta omassa asiakasprosessissaan oli lapsihaastattelujen perusteella hyvin vaikeaa tutkia. Meillä ei ollut tiedossa millaisia menetelmiä perheissä on käytetty tai mistä kunkin perheen haasteet ylipäänsä koostuivat, emmekä siten puhuneet perhetyön sisällöistä, jos lapset eivät itse tuoneet niitä esiin. Yksi lapsista kuvaili tilannetta, jossa hän sai perheohjaajien avustuksella valita kuvia menetelmänä käytettyyn leikkitauluun. Lapsi on siis saanut olla mukana perhetyön prosessissa laajemminkin, kuin päättämässä mitä juuri sillä hetkellä tehdään.

Tutkimus painottui vahvasti lapsen kokemosallisuuteen ja osoittaa, että tutkimukseen osallistuneet lapset kokevat saavansa vaikuttaa ja osallistua. Lapsille oli merkityksellistä mitä kulloinkin tehdään, joten ehkä lapsille osallisuuden toteutuminen on juuri sitä: lapselle mielekästä tekemistä, yhdessä olemista ja aikuisen läsnäoloa. Tutkimustuloksia voidaan peilata teoriaan osallisuudesta ja lapsilähtöisestä perhetyöstä. Niissä painotetaan lapsen tapaamista ja sitä, ettei osallisuus toteudu ilman lapsen tapaamista (Araneva 2016, 185). Näiden lasten näkökulmasta perheohjaajat ovat paljon läsnä ja tekevät asioita lasten kanssa. Araneva (2016, 198) puhuu myös lapsen oikeudesta oman sosiaalityöntekijän tapaamiseen. Tässä tutkimuksessa ei eritelty aikuisten työrooleja vaan keskityttiin perhetyön toteutumiseen siitä käsin, kuka perheessä tekee niin sanottua perustyötä ja on eniten läsnä lapsen arjessa. Perheohjaajat ovat tärkeässä roolissa perhetyön toteutumisessa.

Lasten osallisuuden toteutumista ja lapsilähtöisyyttä perhetyössä on aiemmin tutkittu pääsääntöisesti työntekijöiden näkökulmasta. Perkiömäki ja Toivonen (2016) ovat opinnäytetyössään tutkineet lasten osallisuuden toteutumista tehostetussa perhetyössä työntekijöitä haastatteleamalla. Tutkimuksen tuloksissa

työntekijän rooli pienten lasten osallisuuden mahdollistajana korostui. Työntekijä toimii lapsen puolesta puhujana ja viestin välittäjänä sekä tekee lapsen näkyväksi ja tuo hänen tarpeensa esille. Työntekijät itse kokivat, että heidän tehtävänsä on antaa aikaa lapselle. Tutkimuksessa kävi ilmi, että työntekijöiden kokemusten mukaan lapsen oikeus tavata sosiaalityöntekijää ei toteudu toivotulla tavalla ja silloin lapsen aito mukanaolo ja vaikuttamisen mahdollisuudet ovat heikentyneet. Tällöin lapsen arjessa toimivan työntekijän merkitys lapsen näkyväksi tekemisessä korostuu. (Perkiömäki & Toivonen 2016, 34.) Aleniuksen ja Erkkilän tutkimukseen osallistuneista lapsista jokainen kertoi, että he ovat saaneet omasta mielestään vaikuttaa perhetyöntekijöiden tapoamisten sisältöihin (Alenius & Erkkilä 2010, 36).

Holttinen (2014) tutki perhetyöntekijöiden näkemyksiä alle 8-vuotiaan lapsen äänen kuulemisesta perhetyössä ja miten lapsi voitaisiin saada näkyväksi. Työntekijät kertoivat, että lapsen äänen kuuleminen on työn lähtökohta, onhan lapsi työn keskiössä. Tutustuminen ja luottamuksen rakentaminen toteutuvat aikuisen antaman ajan, kiireettömyyden tunteen ja lapsen tasolle menemisen kautta. Usein keskustelut lapsen kanssa käydäänkin jonkun tekemisen yhteydessä. Lapsen ääni tulee kuulluksi hänen puheensa välityksellä ja työntekijän tekemän havainnoinnin kautta. Työntekijät tuovat lasta näkyvämmäksi hänen vanhemmilleen sanoittamalla vanhemmille lapsen kokemuksia sekä kertomalla kodin ilmapiirin ja tapahtumien vaikutuksesta lapseen. (Holttinen 2014, 26, 36, 38, 50.) Tulokset näyttävät yhtäläisiltä sekä perhetyöntekijöiden että lasten suusta kuultuna. Tutustumisen ja luottamuksen synnyttyä perheohjaaja saa tärkeää tietoa lapselta itseltään ja hänen tärkeä tehtävänsä on tuoda lapsen ääni kuuluviin. Tässä tutkimuksessa lapset puhuivat paljon itse tekemisestä. Lapset eivät ehkä tiedosta, että tekemisen ohella ollaan puhuttu lapsen elämän kannalta tärkeistä asioista ja perheohjaajat ovat saaneet tärkeää tietoa lapsen arjesta.

10 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

10.1 Eettisyys

Eettiset ratkaisut ovat osa kaikkia tehtäviä tutkimuksia. Erityisesti tutkimuksissa, joissa tutkitaan ihmisten kokemuksia, ajatuksia tai käytöstä joudutaan pohtimaan erilaisia eettisiä kysymyksiä jokaisessa tutkimuksen vaiheessa.

Tärkeimpinä ihmistieteiden eettisinä periaatteina voidaan pitää informointiin perustuvaa suostumusta, luottamuksellisuutta ja yksityisyyttä. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 19–20.)

Lapset kuuluvat lainsäädännöllisesti suojeltaviin erityisryhmiin, eikä heillä ole täysivaltaista oikeutta päättää itse omista asioistaan. Tästä syystä lasten tutkimukseen osallistumiseen tarvitaan aina huoltajan tai jonkun muun laillisen edustajan suostumus. (Kuula 2011, 147.) Yhteydenottokirjeessä (liite 1) halusimme antaa perheille tarpeellista informaatiota tutkimuksesta, jotta he voisivat päättää antavatko suostumuksen lapsen osallistumiseen tutkimuksen aineiston tuottamiseen. Hirsjärven ja Hurmeen mukaan tutkijalle on usein haastavaa päättää kuinka paljon informaatiota hän haastateltavalle antaa ennen varsinaista haastattelua, jotta haastateltavan saama tieto ei vaikuta tuloksiin tai muuta hänen käyttäytymistään (Hirsjärvi & Hurme 2011, 20). Yhteydenottokirjeessä päädyttiin kertomaan vanhemmille ainoastaan tutkimuksen pääkohdista, kuten tutkimuksen tarkoituksesta sekä siitä, että tapaamiset tulevat sisältämään sekä haastattelua että toimintaa, ja että tapaamiset kuvataan ja äänitetään. Lisäksi muistutettiin, ettei kenenkään lapsen nimi tule näkymään tutkimuksessa ja kaikki aineisto hävitetään käytön jälkeen asianmukaisesti. Koemme, että nämä tiedot antoivat lasten vanhemmille tarvittavat valmiudet antaa suostumus lapsen tutkimukseen osallistumiseen. Vanhemmille annettiin myös mahdollisuus esittää lisäkysymyksiä sähköpostin välityksellä tai olemalla puhelimitse yhteydessä Kaisa Hertteliin. Lisäksi vastasimme vanhempien kysymyksiin aina kun heitä kohtasimme ennen tapaamisia sekä niiden jälkeen.

Haastattelutilanteessa tutkittaviin ollaan suorassa kontaktissa, joten eettiset ongelmat voivat olla erityisen moninaisia. Haastattelutilanteessa tulee eettisyyden kannalta ottaa huomioon muun muassa haastattelutilanteen vaikutukset haastateltaviin sekä haastateltavien antamien tietojen luotettavuus. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 19–20.) Haastattelutilanne pyrittiin pitämään mahdollisimman rentona, koska haastateltavina oli lapsia. Tutkimuksen tapaamiset päädyttiin pitämään toiminnallisina, jotta tapaamiset eivät tuntuisi lapsista kuulumaisilta, stressaavilta tai ahdistavilta. Sekä haastattelutilanteessa että tapaamisten toiminnallisessa osuudessa pyrittiin huomioimaan lasten ikä ja kehitystaso. Lasten kanssa kommunikointi, toimiminen ja lasten erilaisten tarpeiden huomioonottaminen ovat vahvuuksiamme, koska meillä on kokemusta

lasten kanssa työskentelystä varhaiskasvatuksessa. Tästä johtuen tilanteen ilmapiiristä saatiin melko vaivattomasti rento ja avoin. Myös hienovaraisuuteen kiinnitettiin huomiota, koska meillä ei ollut tietoa lasten perhetaustoista tai perheohjaajien käyntien syistä, emmekä täten voineet tietää kuinka vaikeita nämä asiat lapsille olisivat. Lapsia ei painostettu vastaamaan kysymyksiin, vaan he saivat itse valita vastaamisen ja vaikenemisen väliltä.

Tutkimuksen aineisto ei sisällä haastatteluun osallistuneiden lasten henkilötietoja nimiä lukuun ottamatta. Haastatteluja varten tehostetusta perhetyöstä saatiin tietoon ainoastaan lasten etu- ja sukunimet Kouvolan kaupungin tutkimuslupahakemusta varten sekä jokaisen lapsen iät. Lapsia puhuteltiin tapauksissa heidän etunimillään, mutta nimet poistettiin jo litterontivaiheessa lasten anonyyminä pysymisen varmistamiseksi. Haastatteluun soveltuu muutamia erilaisia anonymisoinnin tekniikoita, kuten muuttaminen ja poistaminen. Muuttamisella tarkoitetaan sitä, että jokin haastateltavaa koskeva tunnistettava tieto muutetaan toisenlaiseksi. Poistamisessa kaikki haastateltavaa koskevat tunnistetiedot sekä mahdollisesti ääni- ja videotallenteet hävitetään täysin. (Ranta & Kuula-Luumi 2017, 419.) Tässä tutkimuksessa käytettiin sekä muuttamista että poistamista, sillä litteroinnin yhteydessä lasten nimet muutettiin toisenlaisiksi ja kaikki ääni- ja videotallenteet poistettiin asianmukaisesti.

10.2 Luotettavuus

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden arvioinnille ei ole tarkkoja ohjeita. Tutkija on itse suurin luotettavuuden kriteeri laadullisessa tutkimuksessa. Tutkijan tulee olla rehellinen tutkimusta tehdessään, koska hänen tekemät valinnat, teot ja ratkaisut ovat erityisesti arvioinnin kohteena. (Vilkkä 2015, 196.) Tutkijan tulee opinnäytetyön suunnitteluvaiheesta saakka ottaa huomioon laatuun liittyviä seikkoja ja jo tutkimusongelmaa sekä tutkimusmenetelmiä pohdittaessa tutkija tekee eräänlaista suunnitelmaa luotettavan tiedon saamiseksi. (Kananen 2017, 173–174.) Tutkimuksen luotettavuutta voidaan parantaa olennaisesti sillä, että tutkimuksen toteuttaminen kerrotaan raportissa tarkasti. Lukijaa auttaa, jos tutkimuksen raportointiin on lisätty esimerkiksi suoria lainauksia haastateltavien kertomuksista. (Hirsjärvi ym. 2009, 232–233.) Pyrimme raportissamme kertomaan mitä lasten kanssa on tapaamiskerroilla puhuttu ja

tehty. Lisäksi raporttiin on liitetty teemahaastattelun runko (liite 2) selventämään lukijalle haastatteluteemoja. Tutkimuksen tuloksiin on sisällytetty paljon suoria lainauksia lasten kertomuksista, jotta lasten oma kerronta saisi tilaa myös tulosten raportoinnissa.

Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa myös aineiston laatu. Haastatteluai-
neiston hyvän laadun voi varmistaa sillä, että haastattelut litteroidaan mahdol-
lisimman nopeasti. Näin kannattaa toimia erityisesti silloin, kun tutkija itse toi-
mii sekä haastattelijana että litteroijana. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 185.) Tutki-
muksessamme tutkijat suorittivat itse sekä haastattelun että litteroinnin. Jokai-
sen tapaamiskerran litterointi toteutettiin mahdollisimman pian tapaamisen jäl-
keen. Koska haastattelut sekä videoitiin että nauhoitettiin, tutkimuksen luotet-
tavuutta voitiin parantaa sillä, että videolta huonosti kuulunut lapsen vastaus
voitiin tarkistaa nauhalta ja toisin päin. Suuren haastateltavien määrän vuoksi
päädyimme kahdella tapaamiskerralla jakamaan lapsiryhmän kahteen osaan,
jotta jokainen lapsi tulisi varmasti kuulluksi. Näiltä kerroilta kumpikin meistä lit-
teroi ainoastaan oman lapsiryhmän nauhoitukset ja videoinnit. Lisäksi aineis-
ton laatua parantaa se, että pohdimme tarkasti haastattelurunkoa ja sitä, mil-
laisia lisäkysymyksiä voisimme lapsille esittää. Vaikka haastattelurunkomme
sisälsi ainoastaan avoimia kysymyksiä, huomasimme kuitenkin ajoittain anta-
vamme lapsille vastausvaihtoehtoja kysymyksiin, jotka he vaikuttivat kokevan
liian vaikeina.

Tutkimusta tehdessä pohdimme, tuleeko lasten vastauksiin tai vastaamatta
jättämiseen suhtautua kriittisemmin, koska lapset elävät aikuista enemmän
hetkessä ja saattavat eri päivinä ja eri tunnetiloissa vastata eri tavalla. Koska
tutkimuksen tarkoitus oli kuulla lasten kokemuksia ja antaa lasten kertoa asi-
oita ilman kertomusten todenmukaisuuden pohtimista, emme mielestämme
voi kritisoida tai vähätellä lasten tuottamaa tietoa tai kokemuksia emmekä nii-
den luotettavuutta. Voimme vain pohtia, olisimmeko itse voineet kysyä parem-
min, tehdä erilaisia kysymyksiä tai luoda tilanteesta erilaisen.

Ennen ryhmän kokoontumista pohdimme myös sitä, onko ryhmällä vaikutusta
lasten vastauksiin tai voivatko ryhmän muut jäsenet ohjata yksittäisen lapsen
vastausta. Grönfors (1982) totesi tutkimuksensa yhteydessä, että ryhmähaas-

tattelussa haastateltavat ovat yksilöhaastattelua vapautuneempia ja avoimempia. Usein voidaan olettaa, että lapset vierastavat tai arastelevat haastattelutilannetta ja juuri silloin ryhmähaastattelu on erityisen käyttökelpoinen haastattelumuoto. (Hirsjärvi ym. 2009, 210–211) Mielestämme lapset eivät ryhmässä arastelleet tai ohjailleet toistensa vastauksia, vaan pohtivat aidosti keskustelunaiheita omista näkökulmistaan käsin.

Lähteenmaa (1991) suosittelee kokemuksensa tukemana pitämään ryhmässä haastateltavien määrän kahdessa tai kolmessa henkilössä, koska silloin haastattelujen äänityksistä voidaan saada paremmin selkoa eivätkä haastateltavien äänet sekoitu toisiinsa. Laurisen ym. (1996) kokemuksen mukaan äänten mahdollisessa sekoittumisessa on kuitenkin avuksi se, että suuren ryhmän keskustelu on sekä nauhoitettu että äänitetty. (Hirsjärvi ym. 2009, 211.) Kun lapsia ensimmäiselle tapaamiskerralle saapui ennalta ilmoitettua enemmän, pohdimme, onnistuisimmeko saamaan niin suuren joukon puheesta selvää ja olisiko haastatteluista saatava aineisto luotettavaa. Litteroidessa kuitenkin huomasimme, että videoinnin ja äänityksen yhdistelmä oli toimiva ja yhdistelmän ansiosta oli mahdollista saada selville, kuka lapsista puhui milloinkin. Seuraavien tapaamiskertojen haastatteluosuuksien ajaksi jaoimme ryhmän kahteen osaan aineiston luotettavuuden parantumiseksi sekä kaikkien lasten äänen kuuluviin saamiseksi.

Tulosten siirrettävyys liittyy myös tutkimuksen luotettavuuden arviointiin. Siirrettävyydellä tarkoitetaan, voidaanko tutkimustulokset siirtää toiseen kontekstiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 162.) Tutkimuksen tulokset eivät ole siirrettävissä lastensuojelun perhetyöhön yleisesti tai jonkin toisen tutkimuksen tuloksiksi, vaan ne ovat kuva tutkimuksen teon hetkellä olleiden lapsiasiakkaiden senhetkisistä ajatuksista ja kokemuksista. Tulokset näyttävät kuitenkin kuvaa Kouvolan kaupungin tehostetusta perhetyöstä lapsen silmin. Tutkimuksen siirrettävyyttä heikentää edellisen lisäksi myös se, ettei kohdejoukosta ole tehty tarkkaa kuvausta lasten tunnistamattomuuden säilyttämiseksi. Emme myöskään koe, että lasten ikä- tai sukupuolijakaumalla olisi merkitystä tutkimuksen tulosten kannalta.

11 POHDINTA

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää lasten kokemuksia tehostetusta perhetyöstä ja lasten osallisuuden toteutumisesta. Halusimme tuoda vahvasti esille lasten omat kokemukset ja ajatukset. Tutkimuksessa selvitettiin lasten kokemuksia siitä, mitä tehostetussa perhetyössä tehdään, miksi tehostetun perhetyön perheohjaajat perheiden kotona käyvät, miltä perheohjaajien käynnit lapsista tuntuvat sekä toteutuuko lasten osallisuus tehostetussa perhetyössä. Lisäksi pyrittiin selvittämään, kokevatko lapset minkään asian muuttuneen perheohjaajien käyntien myötä. Tutkimuksen tulokset ovat näiden lasten kokemuksia tämän alueen perhetyöstä tässä ajassa. Tutkimustulokset eivät ole yleistettävissä tehostettuun perhetyöhön yleisesti. Haastatteluja tehdessä meillä ei ollut tietoa perheiden haasteista, perheille tehdyistä tavoitteista tai perheiden kanssa käytössä olevista työskentelymenetelmistä. Tavoitteena oli kuulla vain lapsen ääni ilman, että näillä asioilla olisi vaikutusta meidän tulkin- taamme lasten puheista.

Halusimme jättää teemahaastattelun rungon väljäksi, jotta se jätti tilaa luonte- valle keskustelun etenemiselle eikä johtanut liikaa haastattelumaiseen tilan- teeseen. Aiheet olivat kuitenkin haastavia, joten ehkä olisikin ollut tarpeen miettiä ennakkoon tarkemmin yksilöityjä kysymyksiä. Tämän kautta jotkut tee- mojen osa-alueet olisivat saattaneet aueta paremmin. Lapset eivät esimerkiksi osanneet kertoa, ovatko asiat perheessä muuttuneet perheohjaajien käyntien myötä. Olisimme mahdollisesti voineet miettiä vielä tarkempia kysymyksiä ai- heeseen liittyen, jotta keskustelua olisi voitu viedä eteenpäin ja vastauksia olisi saatu. Voi olla, että suuri osa näistä lapsista oli liian pieniä hahmottaak- seen aikaa ennen ja jälkeen tehostetun perhetyön aloittamisen.

Tutkimusta tehdessämme halusimme alusta asti pitää kiinni toiminnallisuu- desta ja ryhmässä toimimisesta, koska tavoitteenamme oli haastattelun lisäksi järjestää lapsille mukavaa yhdessä tekemistä. Myös tilaajan ajatus oli, että lasten kanssa toimiminen ja ryhmän vetäminen voisi olla vahva alueemme, jota voisimme tutkimuksessa hyödyntää. Jos tekisimme vastaavanlaisen tutki- muksen uudestaan, valitsisimme todennäköisesti ryhmähaastattelun sijaan yk- silöhaastattelun, jotta ryhmähaastattelussa vallinnut keskustelun rönsyily vä- henisi ja yksittäisen lapsen ääni tulisi mahdollisesti paremmin kuuluviin.

Kummallakaan ei ole aiempaa kokemusta tutkimuksen tekemisestä, joten tavoitteena oli oppia tutkimusprosessin vaiheet. Meillä ei myöskään ollut kokemusta tai tarkempaa tietoa tehostetun perhetyön prosesseista muuten kuin opintoihin sisältyvien kurssien myötä ja halusimmekin lisätä omaa tietoutta perhetyöstä. Opinnäytetyön tekeminen syvensi ymmärrystä tutkimukseen kuuluvista vaiheista sekä lastensuojelun ja perhetyön prosesseista ja sisällöistä. Käytännön kokemus lastensuojelutyöstä olisi mahdollisesti helpottanut syvällisempää pohdintaa siitä, miten tehostettua perhetyötä voitaisiin vielä kehittää.

Vahvuutenamme oli parityöskentelyn tuoma mahdollisuus keskusteluun ja yhteiseen pohdintaan. Parityöskentely oli myös ryhmän ohjauksen kannalta hyvä asia, koska se mahdollisti haastavan ryhmän jakamisen kahtia. Kahden ihmisen läsnäolo ryhmässä mahdollisti vanhempien kanssa keskustelun, koska toinen pystyi huolehtia lapsista toisen käydessä keskustelua. Ryhmän vetäminen oli molemmille luontevaa ja sujuvaa, koska molemmilla on paljon kokemusta työstä lasten kanssa. Pystyimme mukautumaan vaihtuviin tilanteisiin ja toimimaan tutkimuksen kannalta järkevällä tavalla. Uskomme, että meillä on kokemuksen mukana tullutta herkkyyttä kuunnella erilaisia lapsia.

Tutkimuksen tulokset kertovat, että perheohjaajat viettävät aikaa lasten kanssa ja lapset kokevat sen merkitykselliseksi. Lasten kanssa tehdään monenlaisia asioita ja lasten ääni kuuluu näiden yhdessä tehtyjen asioiden kautta. Suuri osa lapsista koki perheohjaajien käynnit mukaviksi, koska perheohjaaja viettää aikaa heidän kanssaan. Mielestämme tutkimuksen tulokset kietyvät juuri lasten kanssa vietetyn ajan ympärille. Yhdessä vietetty aika ja yhdessä tekeminen nousivat esiin tutkimuksen jokaisessa teemassa. Lasten kertoman mukaan tehostettu perhetyö näyttäytyy yhdessä tekemisenä: se on mukavaa, koska perheohjaajat viettävät lasten kanssa aikaa ja osallisuus toteutuu lasten kertomuksissa juuri yhteisen tekemisen kautta.

Tutkimustulokset voivat toimia palautteena perheohjaajille ja nostaa lasten kanssa vietetyn yhteisen ajan merkitystä perheohjaajan työn sisällöissä. SOTE-uudistus tuo muutoksia palvelurakenteeseen ja palveluita tullaan organisoimaan uudelleen. Uudistuksen myötä palvelualueiden rajat voivat muuttua, mutta lasten näkökulmasta tärkeää olisi juuri palveluiden pysyvyys, tutut

työntekijät sekä kuulluksi tuleminen. Rousun (2018, 104) mukaan jokainen lapsi tarvitsee oman luotettavan aikuisen ja tämä tulisi ottaa huomioon kaikessa lastensuojelun kehittämistyössä, päätöksenteossa ja käytännön toiminnassa.

Tutkimuksen tekeminen oli pitkä ja monivaiheinen prosessi. Alusta asti oli selvää, että tutkimuksemme kohdistuu jollakin tapaa lasten kanssa toimimiseen. Ehkä juuri tästä syystä meille mieluisin osa tutkimusprosessia oli ryhmän vetäminen, lapsiin tutustuminen ja lasten kuunteleminen. Ennen haastattelujen aloittamista meitä jännitti tutkimuksen ennakoimattomuus, mutta prosessin myötä opimme hyväksymään sen, että haastattelujen tulokset tulisivat osaksi määrittelemään sen, millaiseksi tutkimus muodostuu. Tutkimusta tehdessä piti "heittäytyä tietämättömäksi", jotta liiat ennako-oletukset jäisivät taka-alalle.

LÄHTEET

Airaksinen, R. & Karkkulainen, M. 2012. Draamakka. Vakallinen toiminnallisia kokonaisuuksia. Helsinki: Draamatyö.

Alatalo, M., Lappi, K. & Petrelius, P. 2017. Lapsikeskeinen suojele ja perheen toimijuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa. Kohti monitoimijaista, yhteistä perhetyötä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäpəri 21/2017. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://www.jul-kari.fi/bitstream/handle/10024/134616/URN_ISBN_978-952-302-859-3.pdf?sequence=1 [viitattu 12.2.2018].

Alenius, M. & Erkkilä, A. 2010. Lasten näkemyksiä lastensuojelun perhetyöstä. Lahden ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/14280/Alenius_Milla.pdf;jsessionid=5F26B824F0DEAC547A1CB0F743D4E17C?sequence=1 [viitattu 5.3.2010].

Araneva, M. 2016. Lapsen suojele. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Helsinki: Talentum Pro.

Hakalehto-Wainio, S. 2013. Lapsen oikeuden ja lapsen etu lapsen oikeuksien sopimuksessa. Teoksessa Hakalehto-Wainio, S. & Nieminen, L. (toim.) Lapsioikeus murroksessa. Helsinki: Helsingin kamari Oy, 17–52.

Hertteli, K. 2017. Vastaava ohjaaja. Haastattelu. 4.10.2017. Kouvola kaupunki, tehostettu perhetyö.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Holttinen, H. 2014. Lapsen äänen kuuluminen perhetyössä. Perhetyöntekijöiden näkemyksiä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/70845/Holttinen_Hanna.pdf?sequence=1 [viitattu 9.3.2018].

Hotari, K., Oranen, M. & Pösö, T. 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 149–164.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. 2. uudistettu painos. Helsinki: Edita.

Kananen, J. 2008. KVALI – Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Karlsson, L. 2000. Lapsille puheenvuoro. Ammattikäytännön perinteet murroksessa. Helsinki: Oy Edita Ab.

Karlsson, L. 2012. Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan poluilla. Teoksessa Karlsson, L. & Karimäki, R. (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia 57, 17–66.

Kaukonen, P., Malja, M., Petrelius, P., Rajala, R., Tapiola, M., Mäkelä, J. & Hastrup, A. 2017. Erityis- ja vaativan tason palvelujen työpajaprosessin raportit – Osana Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 26/2017. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134652/TYÖ2017_26_Työpajaprosessit_19.12.17_web.pdf?sequence=3 [viitattu 4.2.2018].

Keltikangas-Järvinen, L. 2017. Hyvä itsetunto. Helsinki: WSOY.

Kouvolan kaupunki. 2017. Kotiin vietävät palvelut lapsiperheille. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.kouvola.fi/index/sosiaali-jaterveyspalvelut/lapsiperheelle/kotiinvietavatpalvelutlapsiperheille.html> [viitattu 1.10.2017].

Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka – aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Muukkonen, T. 2013. Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 165–175.

Pajulammi, H. 2013. Lapsen oikeus osallistua. Teoksessa Hakalehto-Wainio, S. & Nieminen, L (toim.) Lapsioikeus murroksessa. Helsinki: Helsingin kamari Oy, 89–123.

Pajulammi, H. 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum.

Peltola, M. & Moisio, J. 2017. Ääniä ja äänettömyyttä palvelukentillä. Katsaus lasten ja nuorten palvelukokemuksia koskevaan tietoon. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja.

Perkiömäki, S. & Toivonen, M. 2016. Lapsi keskiössä. Tehostetun perhetyön työntekijöiden näkemyksiä pienten lasten osallisuudesta. Hämeen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutus. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: [http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/119955/Perkiomaki Satu Toivonen Mari.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/119955/Perkiomaki_Satu_Toivonen_Mari.pdf?sequence=1&isAllowed=y) [viitattu 4.3.2018].

Pesiö, P. 2010. Lastensuojelun perhetyö lasten näkökulmasta. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/20633/su-sanna.pesio.opinnaytetyo.pdf?sequence=1> [viitattu 5.3.2018].

Pietilä, I. 2017. Ryhmäkeskustelu. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 111–130.

Rainio, A. 2012. Vastarinnasta osallisuuteen – toimijaksi juonellisessa leikki-pedagogiikassa. Teoksessa Karlsson, L. & Karimäki, R. (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatustieteiden tutkimuksia 57, 107–140.

Raittila, R., Vuorisalo, M. & Rautanen, N. 2017. Lasten haastattelu. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 312–335.

Ranta, J. & Kuula-Luumi, A. 2017. Haastattelun keruun ja käsittelyn ABC. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 413–426.

Rousu, S. 2018. Uusi lastensuojelu kehittyi monien kulttuurien ristipaineissa. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/140837/2018_Rousu_uusi_lastensuojelu_kehittyi_monien_kulttuurien_ristipaineissa_AATOS.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 18.2.2018].

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. 6.3.4 Ryhmähaastattelu. Tampere: Yhteiskuntatieteen tietoarkisto. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_4.html [viitattu 3.10.2017].

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Suomen perustuslaki. 11.6.1999/731.

THL. 2016. Lapsen osallisuus. WWW-dokumentti. Päivitetty 30.12.2016. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastenosallisuus> [viitattu 21.2.2018].

THL. s.a. Lastensuojelun arvot ja periaatteet. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet#Lastensuojelulaki_ja_lapsen_etu [viitattu 18.9.2017].

Timonen-Kallio, E. 2009. Työmenetelmät ammatillisten käytäntöjen vahvistajina. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulu. Oppimateriaaleja 44, 7–21.

Tirkkonen, T. 2018. Perhetyö. WWW-dokumentti. Päivitetty 15.1.2018. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/perhetyo> [viitattu 14.2.2018].

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2016:17.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Juva: Bookwell Oy.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus.

Hei!

Olemme sosionomiopiskelijat Anni Häärä ja Emmi Koskinen. Opiskelemme Kymenlaakson Ammattikorkeakoulussa ja teemme opinnäytetyötä lastensuojelun perhetyölle. Opinnäytetyömme tavoitteena on tutkia kuinka lapset kokevat lastensuojelun perhetyön ja miten lasten osallisuus näyttäytyy lastensuojelun perhetyössä. Tämän kirjeen myötä pyydämme suostumusta lapsenne osallistumisesta tutkimukseen sekä vanhemmalta että lapselta itseltään.

Etsimme tutkimukseemme 5–10 (12)-vuotiaita lapsia. Tapaamme lapsia Perhetyön tiloissa (Vinttikaivontie 8, 45150 Kouvola) neljänä peräkkäisenä tiistaina klo 17–18.30. Tapaamispäivät ovat 7.11., 14.11., 21.11. ja 28.11. Tapaamisten sisältö on toiminnallista ja toiminnan ohessa haastattelemme lapsia.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Lasten nimiä tai muita henkilötietoja ei tulla käyttämään tutkimuksessa. Tapaamiset videoidaan ja niistä kerätyt tiedot säilytetään salassapitomääräykset huomioon ottaen. Tutkimuksen valmistuttua aineisto hävitetään asianmukaisesti.

Tutkimukseen mukaan lähteville lapsille annamme kaksi kahden tunnin lippua Kouvolan Actionparkiin, joka sijaitsee Kouvolan Prisma-keskuksessa. Jos teille tulee kysyttävää tutkimukseen liittyen, voitte yhteydessä meihin tai lastensuojelun perhetyön vastaavaan ohjaajaan Kaisa Hertteliin (XXX).

Ystävällisin terveisin,

Anni Häärä (Anni.Haara@edu.xamk.fi)

Emmi Koskinen (Emmi.K.Koskinen@edu.xamk.fi)

1. tapaaminen

Tutustuminen: Esittely. Miksi me ollaan täällä?

Tutustumisleikki: Nimi ja pallo

Vennyn ja Eeron taidekuvat: Mikä kuvaa sinua? Mikä on sinun näköinen kortti? Halutessaan voi kertoa miksi.

Teema: Mitä perhetyö on? Perhetyöntekijän ja lapsen yhteinen toiminta.

Piirtämistehtävä: Mitä olet tehnyt oman perhetyöntekijän kanssa? Kirjataan lapsen kertoman mukaan.

Keskustelua piirustuksista.

2. tapaaminen

Tutustumisleikki: Nimi ja liike.

Teema: Miksi perhetyö käy kotona? Käydään läpi viime kerralla juteltua perhetyön sisältöjä. Muistellaan mitä on tehty. Pohditaan miltä se tuntui. Onko ollut hyvä asia, että perhetyö käy? Miksi?

Haastattelun ja keskustelun tukena on tunnekortit. Keskustelun jälkeen tunnekuvien värittäminen.

3. tapaaminen

Yhteinen kokoontuminen.

Teema: Lastensuojelun perhetyön vaikuttavuus lapsen elämään. Mikä on muuttunut, kun perhetyö on alkanut käydä? Minkä haluaisit muuttuvan?

Aarrekartta: omien toiveiden/unelmien tekeminen näkyväksi. Leikataan ja liimataan kuvia kartongille.

Keskustelua aarrekartoista.

Yhteinen koonti loppuun: Mitä halutaan tehdä viimeisellä kerralla?

4. tapaaminen

Yhteinen kokoontuminen

Teema: Lapsen osallisuuden toteutuminen perhetyössä. Miten pystyt vaikuttamaan? Millaisiin asioihin pystyt vaikuttamaan? Mihin haluaisit vaikuttaa?

Toiminta lasten toiveiden mukaan.